

Prevence mimořádných událostí v rámci kumulace odsouzených v objektech se zvýšenou ostrahou

Bc. Zdenek Trunda

Diplomová práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení
Ústav krizového řízení
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zdenek TRUNDA**
Osobní číslo: **L080416**
Studijní program: **N 2808 Chemie a technologie materiálů**
Studijní obor: **Řízení technologických rizik**

Téma práce: **Prevence mimořádných událostí v rámci kumulace
odsouzených v objektech se zvýšenou ostrahou**

Zásady pro vypracování:

1. Cílem diplomové práce je navrhnout způsob prevence mimořádných událostí v rámci kumulace odsouzených v objektech se zvýšenou ostrahou;
2. Obsahem práce je provést stávající analýzu preventivních opatření cílených k zamezení vzniku mimořádných událostí ve zvýšené ostraze, na jejím základě posoudit a navrhnout zlepšení k eliminaci rizik;
3. Navrhnout nejoptimálnější způsob prevence mimořádných událostí, popopsat, v čem je přínosem oproti současnému stavu a za jakých podmínek jej lze realizovat v praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

[1] Ústavní zákon 1/1993 Sb., Ústava České republiky;

[2] Zákon číslo 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů;

[3] Zákon číslo 240/2000 Sb., krizový zákon, ve znění pozdějších předpisů;

[4] Zákon číslo 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů;

Další literatura doporučena vedoucím práce

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Miroslav Janíček

Ústav krizového řízení

Datum zadání diplomové práce:

12. února 2010

Termín odevzdání diplomové práce:

23. dubna 2010

V Uherském Hradišti dne 17. února 2010

Ing. Vladimír Mrkvička, Ph.D.
děkan

RNDr. Jaroslav Tupý
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v archivu Fakulty logistiky a krizového řízení Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor;
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Uherském Hradišti dne 20. 4. 2010

.....
podpis studenta

ABSTRAKT

Cílem práce bylo navrhnout způsob prevence mimořádných událostí v rámci kumulace odsouzených v objektech Vězeňské služby České republiky v typu věznice zvýšená ostraha, a tím posílit prvek bezpečnosti. V teoretické části je shromážděn stručný historický vývoj vězeňství, účel trestu v českém trestním právu, trest odnětí svobody, charakterizována Vězeňská služba České republiky a souhrn prostředků, které jsou využívány v praxi. Předestřeny byly jevy, které mohou být impulzem k vyvolání mimořádné situace. V praktické části byly tyto jevy analyzovány a navrženy možné prvky, které by svou povahou zvýšily prevenci mimořádných událostí ve zvýšené ostraze a zajištění bezpečnosti.

Klíčová slova: mimořádná událost, prevence, bezpečnost, riziko, prohlídky, odsouzený, zvýšená ostraha.

ABSTRACT

The main purpose of the work was to design the way of prevention of especial events within cumulation of convicted persons in the installations of the Prison service of the Czech Republic in the specific type of prison, the maximum security prison, and also strenghten the element of security. The theoretical part is devoted to the brief historical prison development, the purpose of punishment in the Czech criminal law, life imprisonment, the characteristics of the Prison service of the Czech Republic and the summary of means used in practice. These phenomena have been analyzed in the practical part, there have been also designed the possible elements which would raise the prevention of especial events in maximum security and arrange for security.

Keywords: especial events, prevention, security, risk, examination, convicted person, maximum security.

Chtěl bych tímto způsobem vyjádřit Ing. Miroslavu Janíčkovi z Fakulty logistiky a krizového řízení Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně vřelé poděkování za odborné vedení při zpracování zadaného tématu diplomové práce.

Společnost ani jednotlivci nemají právo zločincům promíjet nebo jen zmírňovat trest. Proč dopouštět, aby tyranizovali obyvatelstvo, které dodržuje zákony, dané společenskou smlouvou.

Mario Puzo

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 STRUČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ VĚZEŇSTVÍ	12
1.1 OBDOBÍ STAROVĚKU	12
1.2 OBDOBÍ STŘEDOVĚKU	12
1.3 OBDOBÍ NOVOVĚKU	13
2 ÚČEL TRESTU	17
2.1 ABSOLUTNÍ TEORIE	17
2.2 RELATIVNÍ TEORIE	17
2.3 SMÍŠENÁ TEORIE	18
2.4 TREST V ČESKÉM PRÁVU	18
3 TREST ODNĚTÍ SVOBODY	20
3.1 ÚČEL VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	21
3.2 STRUKTURA VĚZEŇSKÉHO SYSTÉMU	22
4 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	23
5 ODSOUZENÍ VE ZVÝŠENÉ OSTRAZE	27
5.1 POČETNÍ STAVY ODSOUZENÝCH VE ZVÝŠENÉ OSTRAZE.....	27
6 SOUHRN PROSTŘEDKŮ VS ČR	30
6.1 TECHNICKÉ ZABEZPEČENÍ OBJEKTŮ VĚZNIC	30
6.2 STRÁŽNÍ VĚŽE	32
6.3 SPOJOVACÍ A SIGNÁLNĚ ZABEZPEČOVACÍ PROSTŘEDKY	32
6.4 VÝZBROJ A VÝSTROJ	33
6.5 SLUŽEBNÍ PSI.....	33
6.6 DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY	34
6.7 OPERAČNÍ STŘEDISKO	35
6.8 PROSTŘEDKY K DETEKCI.....	35
6.8.1 Průchozí detektor kovových předmětů (detekční rám)	35
6.8.2 Ruční detektor kovových předmětů	36
6.8.3 Rentgenová zařízení pro kontrolu zavazadel a příchozí pošty.....	37
6.8.4 Speciální detektory na přítomnost osob	38
6.8.5 Detektor mobilních telefonů	39
7 MIMOŘÁDNÉ SITUACE VE ZVÝŠENÉ OSTRAZE	41
7.1 VZPOURY A JINÁ NEDOVOLENÁ VYSTOUPENÍ	42
7.2 ÚTĚKY.....	45
7.3 OMAMNÉ A PSYCHOTROPNÍ LÁTKY.....	46
7.3.1 Omezování průniku omamných a psychotropních látek.....	47
7.3.2 Systém zacházení s drogově závislými	47
7.3.3 Systém prevence drogové závislosti	48
7.4 SEBEPORAŇOVÁNÍ, SEBEPOŠKOZOVÁNÍ A SEBEVRAŽDY	48
7.5 NÁSILÍ MEZI ZAMĚSTNANCI A ODSOUZENÝMI A ODSOUZENÝMI VZÁJEMNĚ	51

II	PRAKTICKÁ ČÁST	55
8	PREVENCE MIMOŘÁDNÝCH SITUACÍ	56
9	PROGRAMY ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI	58
	9.1 Pracovní aktivity.....	59
	9.2 Vzdělávací aktivity.....	60
	9.3 Speciálně výchovné aktivity.....	60
	9.4 Zájmové aktivity.....	61
	9.5 Oblast utváření vnějších vztahů	61
	9.6 Význam programů zacházení	61
10	HODNOCENÍ PROGRAMŮ ZACHÁZENÍ	63
	10.1 SOUHRNNÁ ANALÝZA RIZIK A POTŘEB OSOB	64
11	POHYB ODSOUZENÝCH V OBJEKTU VĚZNICE	66
12	PROHLÍDKY ODSOUZENÝCH	69
	12.1 GENERÁLNÍ PROHLÍDKY	69
	12.2 DÍLČÍ PROHLÍDKY	70
	12.3. TECHNICKÁ PROHLÍDKA	71
	12.4 OSOBNÍ PROHLÍDKY	71
	12.4.1 Důkladné osobní prohlídky	71
	12.4.2 Preventivní osobní prohlídka.....	73
	12.4.3 Prohlídka těla.....	74
	12.4.4 Osobní prohlídka ostatních osob	74
13	NÁVRHY K SNÍŽENÍ RIZIKA MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ	76
14	ZÁVĚR	80
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	81
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	85
	SEZNAM OBRÁZKŮ	86
	SEZNAM PŘÍLOH:	88

ÚVOD

O vězeňství můžeme bez nadsázky říci, že provází lidstvo od samého vzniku kontinuálně až do současnosti. Jeho formy, organizace, způsob výkonu trestu a možná rizika se v dějinném vývoji měnila s postupem společensko-ekonomických změn, ale hlavně s poznáním člověka. Povaha vězeňství, respektive vězeňského systému, se odvíjí od představ společnosti, jak zacházet s pachatelem trestného činu, od trestní politiky a filozofie trestu. Existuje obecně uznávaná teze, že úroveň vězeňství reflektuje kulturní a ekonomickou vyspělost celé společnosti. Způsob zacházení s pachateli trestných činů vyjadřuje velmi zřetelně i vztah společnosti k jednotlivci a postoj k občanským právům a svobodám.

Vězeňství je odpradáвна nerozlučně spjato se dvěma skupinami osob. Na straně jedné se skupinou osob vykonávajících trest a na straně druhé se skupinou osob zajišťujících tuto činnost. Žádná ze dvou zmíněných kategorií nemůže existovat sama o sobě. Soužití dvou od sebe diametrálně odlišných skupin má svá rizika, která mohou vést k vyvolání mimořádných událostí. Hlavním zdrojem rizika vězeňských zařízení je kumulace velkého množství osob ve vymezeném prostoru, které svým jednáním porušily závažným způsobem společenské normy a spáchaly trestný čin nebo zločin, za který jim byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Výkon nepodmíněného trestu je bytostně spjat s omezením některých základních práv a svobod, se specifickým vnitřním režimem odsouzených osob, který je odlišný od jiných zařízení, v nichž je soustředěno větší množství osob. Dlouhodobý výkon trestu odnětí svobody provází tzv. druhý život odsouzených.

Věznice v současné době nelze chápat pouze jako objekty sloužící k izolaci pachatelů od společnosti za trestní skutky, ale zejména jako zařízení, ve kterých jsou uplatňovány progresivní a vědecky podložené postupy a metody zacházení s vězněnými osobami. S využitím těchto přístupů lze částečně omezit negativní projevy chování odsouzených, které vznikají v důsledku jejich osobnostních dispozic a následkem prisonizace.

Vzhledem k tomu, že část mého života je profesně spojena s výkonem povolání v nejtěžším typu věznice (zvýšená ostraha), chtěl bych vymezit v diplomové práci některé možné teoretické a empirické faktory prevence mimořádných událostí v objektech se zvýšenou ostrahou a současně navrhnout neoptimálnější způsob dosažení stanoveného cíle a přínosu k stávajícímu stavu. Jsem si vědom toho, že s ohledem na širokou škálu zjevných a latentních rizik provázejících vězeňství a na zadaný rozsah diplomové práce nelze se zejména z objektivních důvodů všemi možnými aspekty zevrubně zabývat. Při zpracování diplo-

mové práce byly potřebné materiály získány z archivních materiálů a periodik Vězeňské služby České republiky, z internetových pramenů, z odborné literatury zabývající se nejen penitenciární tematikou a z platných právních normativních aktů a interních normativních instrukcí regulujících předmět vztahu a v neposlední řadě rovněž z praktických zkušeností získaných v průběhu služby.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STRUČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ VĚZEŇSTVÍ

Společnost postupně vytvářela ke své ochraně před nežádoucím chováním svých členů, tj. před chováním ohrožujícím její fungování, systém obranných mechanismů. Jeho významnou součástí je i v moderní společnosti specifický systém sankcí, reprezentovaný trestním právem. Vznik trestu je vázán na uchopení výkonu spravedlnosti státem. Z geneze vývoje společnosti je zřejmé, že v každém období existovala snaha o potrestání provinění člověka proti řádu.

1.1 Období starověku

Filozofií trestu starověké společnosti bylo zastrašení možných pachatelů a odplata za spáchaný zločin. Trestní politika starověké společnosti byla založena na analogii mezi spáchaným činem a následným trestem. Uložený trest musel způsobit podstatnou újmu pachateli na životě, zdraví, majetku nebo cti (uťatá ruka za krádež, vyříznutý jazyk za pomluvu apod.) „Ve starověku převládal zejména trest smrti, tělesné tresty a otroctví. Člověk, který žil v otroctví ve starém Řecku a Římě, byl degradován na věc, což znamenalo zbavení osobní svobody a lidských práv. S plynutím času Římané počali využívat institut vyloučení jedince ze společnosti. K nejstarším náleží institut psance. Psancem byl ten, kdo spáchal proti společnosti nežádoucí čin, a ostatní členové této pospolitosti měli zakázáno mu poskytovat životně důležité prostředky. Později Římané tento institut nahradili institutem dočasného a trvalého vyhnanství“.¹

K těžším formám trestu z hlediska času patřilo doživotní vyhoštění spojené se ztrátou občanských a majetkových práv. Věznice už v těchto dobách existovaly, ale plnily účel zajišťovací. Smysl trestu ve starověku byl ovládán myšlenkou odplaty a cílem trestu bylo způsobení utrpení a nastolení spravedlnosti.

1.2 Období středověku

Ve středověku, kdy se začal formovat český stát, byly k jeho řízení postupně vytvářeny potřebné státní a církevní instituce. Soudnictví bylo ponecháno výhradně v rukou knížat a vznikající šlechty. Dominovalo zvykové právo z dob nejstaršího slovanského osídlení na

¹ ČERNÍKOVÁ V., MAKARIUSOVÁ V., SEDLÁČEK V., Sociální ochrana, Praha:Policejní akademie České republiky. Katedra kriminologie, Praha 1998. s.20, ISBN 80-85981-97-1

našem území, které bylo doplněno o byzantskou právní normu „Zákon sudnyj ljudem“ v souvislosti s křesťanskou misí Konstantina a Metoděje. „Z historických pramenů vyplývá, že Slované dávali přednost trestům vyhnanství a uvržení do otroctví před trestem smrti. Na druhé straně se objevily již jisté náznaky „humanizace“ trestního práva, protože legendy o svatém Václavu uvádějí, že bořil šibenice, mučidla i žaláře a vzdal se hrdelních trestů“.² V pozdější době narůstá vliv západoevropského latinského práva, vytvářejí se podmínky pro vznik nových měst. Dochází postupně ke zrodu středověkého soudnictví, opírajícího se o vrchnostenské, církevní a městské soudy. Pozice obviněných byla obtížná, neboť důkazní břemeno bylo na jejich straně. Museli prokazovat svou nevinu, což bylo ztíženo tehdejšími vyšetřovacími metodami. Nebylo výjimkou provedení výslechu za pomoci mučicích nástrojů. Středověké tresty byly zejména tělesné, končily smrtí nebo zmrzačením. Ve 13. století bylo započato budování systému župních hradů, které sloužily k obraně, státní správě a také soudnictví. V hradních prostorách byla zřizována i místa k držení osob zbavených svobody, avšak toto držení nemělo charakter trestu odnětí svobody. Jednalo se spíše o vazbu před vlastní krvavou exekucí. Podmínky pro vězněné nebyly příznivé, vězni často umírali. S rozvojem měst byla obdobná vězení zřizována i ve sklepeních městských radnic. I zde byly podmínky nevyhovující, nedocházelo k diferenciaci vězněných osob. Bezpečnost ve městě měl na starosti rychtář se svými biřici, soudil purkmistr a městská rada a rozhodnutí vykonával městský kat. Popravy byly veřejné s cílem zastrašit lid od páčání zločinů. Trestní právo nesloužilo jen k potírání zločinnosti, ale bylo zneužíváno v politických a ideových procesech. Znamé jsou procesy s kacíři a čarodějníky, které probíhaly v Evropě ve dvou vlnách v 13. a 15. století. Trestem bylo stětí nebo upálení odsouzeného na hranici. Na našem území první hranice hořela v roce 1589. Tzv. čarodějnické procesy probíhaly i v druhé polovině 17. století.

1.3 Období novověku

Koncem 17. století dochází k reformám trestního práva a s ním související pohled na vězení. Vlivem francouzské osvícenské filozofie narůstá přesvědčení, že věznění nemá být tak velmi surové a život vězňů má být chráněn. „Habsburská císařovna a česká královna Marie

² České vězeňství: Památník Pankrác, č.4 (prosinec 1999). Praha: Vězeňská služba České republiky, vychází čtvrtletně. s.8, ISSN 1213-9297

Terezie vydala nový trestní kodex, tzv. tereziánský, kterým omezila ukládání trestu smrti a později zakázala i mučení. V tomto období byl vytvářen systém státních profesionálních soudů, který odstraňoval nedostatky v právních postupech feudálních pánů. Pokračovatelem právních, ale i vězeňských reforem započatých panovnicí Marií Terezií byl její syn Josef II., který se zasloužil o zrušení trestu smrti a o jeho nahrazení doživotním uvězněním v pevnosti³. V roce 1803 byl císařem Františkem II. znovu zaveden trest smrti. Panovníkem, císařem Františkem Josefem I., byl v roce 1852 vydán císařský patent č. 117 o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl na našem území využíván jako trestní zákon se změnami a doplňky až do roku 1952. Podle císařského patentu byl vykonáván trest odnětí svobody v těžkém žaláři, žaláři a vězení. Nařízením č. 109 říšského zákoníku ze dne 25. října 1865 bylo vězeňství zestátněno a jeho řízení a správy se ujalo ministerstvo spravedlnosti.

V souvislosti s vývojem společnosti a poznáním člověka pronikají do vězeňství snahy o nápravu vězněných osob. Velmi důležitou roli vykonal vězeňský kaplan František Josef Řezáč. „V jeho díle „Vězeňství v dosavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců“ se objevuje komparativní studie vězeňských systémů s hlubokým pohledem na problematiku nápravy pachatelů trestných činů“⁴.

Po rozpadu habsburské monarchie v roce 1918 vznikla Československá republika a nový stát navázal na historické penitenciární tradice. Recepčním zákonem (později zařazený do Sbírky zákonů a nařízení pod č. 11/1918 Sb.) byl převzat rakouský trestní zákon č. 117 říšského zákoníku, který byl později několikrát doplňován četnými dodatky.

Věznice a trestnice všech druhů, převzaté z období rakousko-uherského mocnářství, byly vlivem let první světové války neudržované, zanedbané a poznamenané pobytem nadměrného počtu vězněných. Ministerstvem spravedlnosti byla pozornost věnována i utváření všeobecné kázně, která byla ve věznicích ke konci války značně uvolněná. Přispívala k tomu zvláště skutečnost, že před válkou měl prakticky každý trestní ústav vlastní specializované předpisy.

³ České vězeňství: Památník Pankrác, č.4 (prosinec 1999), Praha: Vězeňská služba České republiky, vychází čtvrtletně. s.12, ISSN 1213-9297

⁴ České vězeňství: F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století, č.2 (duben 1997), Praha: Vězeňská služba České republiky, vychází čtvrtletně. s.39, ISSN 1213-9297

Počátkem roku 1921 bylo započato s úpravou a sjednocováním vězeňských předpisů. „Na přelomu 30. a 40. let dosáhlo československé vězeňství přinejmenším úrovně obvyklé v evropských státech s vyspělým demokratickým zřízením. Na ministerstvu spravedlnosti vzniklo oddělení, do kterého náležela problematika organizace československého vězeňství“.⁵

Dne 15. března 1939 se zbytek Československa stal protektorátním územím pod ochranou Německa ve smyslu nařízení č. 75/1939 Sb. Následně české vězeňství v období 2. světové války procházelo těžkým obdobím s ohledem na politické, územní a organizační členění. Osvobození Československa a příchod sovětské armády znamenaly předzvěst další etapy historického vývoje vězeňství. Období 1945 až 1948 je charakteristické tím, že mělo snahu navázat na organizaci, náplň a formy práce předmnichovské republiky, tj. na demokratické principy vězeňství. „Na území republiky se nacházelo přes 400 soudních věznic, trestnic a dalších zařízení spadajících do resortu ministerstva spravedlnosti a řízených a kontrolovaných soudy i ústavními komisari“.⁶ K zlomu došlo po únorových událostech v roce 1948, kdy došlo k zásadním přeměnám v životě politickém, hospodářském i společenském a dotklo se i dosavadního československého vězeňství. Vězeňská zařízení po roce 1948 sloužila především jako nástroj politické moci. Převládal zde model dle sovětských principů. Trest plnil účel eliminační, odstraňující a odplatný. Období let 1948 až 1953 bylo považováno za nejkrutější období totalitního systému a zacházení s politickými vězni. Vězeňství jako takové hledalo své místo a bylo postupně řízeno ministerstvem národní bezpečnosti a od roku 1953 ministerstvem vnitra. Od roku 1954 docházelo k mírnému zlepšení. Byly zrušeny tábory nucených prací a pomocné technické prapory, a k zmírnění správních trestů. V období 1957 až 1965 dochází k pomalé liberalizaci právních předpisů, ujednocují se řády a předpisy pro vězeňská zařízení a začíná se prosazovat pedagogicko-psychologický přístup k odsouzeným. „Souběžně s přípravou nových vězeňských předpisů, která vyvrcholila v červnu 1965 přijetím zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu, se zvyšovaly požadavky na odbornou přípravu a kvalifikaci vězeňského personálu, zejména na úseku výchovy.

⁵ České vězeňství: Zrod československého vězeňství č. 3 (listopad 2002), Praha: Vězeňská služba České republiky, vychází čtvrtletně. s.39, ISSN 1213-9297

⁶ JANÁK, D., KÝR, A., Nástin vývoje československého vězeňství v letech 1948-1989, Historická penologie 5/2004. s.1

Měnily se podoby i organizační struktura vězeňských zařízení, došlo oddělení ostrahy od dalších činností, zanikly dřívější vězeňské tábory sovětského typu a pokračoval proces centralizace útvarů nápravných zařízení⁷. Fakticky vznikl Sbor nápravné výchovy (dále jen „SNV“). Po událostech v roce 1968 přešel SNV s účinností od 1. 1. 1969 pod ministerstvo spravedlnosti. Konečně byla publikována Standardní minimální pravidla zacházení s vězni a příslušná doporučení vydaná v roce 1958 Hospodářskou a sociální radou Organizace spojených národů (dále jen „OSN“). Přesto tento trend nevydržel s ohledem na normalizační záměry politické garnitury. Období od sklonku 1973 do roku 1989 představuje z hlediska vývoje vězeňství nezkoumaný vývojový celek s ohledem na odstraňování pozůstatků liberalizace českého vězeňství z 60. let a pokus o nastolení byrokratického přístupu v duchu neostalinismu. Docházelo k protichůdným trendům.

Po společenských změnách v roce 1989 prošlo československé vězeňství výraznými změnami. Demokratické proměny vedly k tomu, že vězeňské předpisy se změnily na demokratické principy. Byl zmapován reálný stav vězeňství, což vedlo k vypracování Koncepce rozvoje vězeňství s cílem vytvoření moderního vězeňského systému založeného na moderních přístupech ve způsobu zacházení s odsouzenými s využitím zkušeností z vyspělých evropských států. Transformace vězeňství byla založena na systémových změnách, které vyústily k legislativním změnám. V účinnost byl vydán zákon České národní rady č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážii České republiky (dále jen „Vězeňská služba“), který rušil SNV ČR. Současně došlo ke změně řádu výkonu trestu odnětí svobody a zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

K naplnění filozofie výkonu trestu odnětí svobody byly stanoveny strategické cíle. K nejdůležitějším z hlediska eliminace mimořádných událostí náleží vytvoření bezpečnostní doktríny, jejímž základem je zajištění prvků vnější a dynamické bezpečnosti, tj. zajistit přiměřenou míru bezpečnosti a bezpečí pro společnost, vězně a vězeňský personál. Dalším stanoveným cílem bylo efektivnější posuzování a eliminace rizik představovaných vězněnými osobami, založené na metodě hodnocení rizik a potřeb. A v neposlední řadě zintenzivnění spolupráce s Probační a mediační službou České republiky (dále jen „PMS ČR“).

⁷ JANÁK, D., KÝR, A., Nástin vývoje československého vězeňství v letech 1948-1989, Historická penologie, 5/2004. s.1

2 ÚČEL TRESTU

„Absolutizovat účel a nechápat jeho závislost na odplatných momentech trestání. Nejen cíl určuje své prostředky, ale i prostředky určují své cíle. Trest bez odplatných momentů nemůže svého cíle dosáhnout a není vlastně ani trestem“.⁸

Problematika správného výkladu účelu trestu zajímala mnohé odborníky již dávno v minulosti a svou povahou má zvláštní místo v trestněprávních oborech a filozofických směrech. Mezi nejznámější teorie výkladu o důvodech a účelu trestání z hlediska podstaty a historického vývoje náleží absolutní, relativní a smíšená teorie.

2.1 Absolutní teorie

Absolutní teorie trestu nespojuje s ukládáním trestu žádné společenské účely. Doslova se trestá, protože bylo spácháno zlo. Do této skupiny náležely různé starší bohovědné teorie trestu. „Trest byl projevem Boží vůle. Značného rozšíření dosáhlo Kantovo učení o trestu. Podle něho jediným úkolem trestu je uskutečňování spravedlnosti, bez níž stát nemůže existovat. Trest je kategorickým imperativem. Trest nelze odůvodňovat nějakými pro společnost užitečným účely, neboť je účelem sám sobě. Podobně i podle Hegela je trest opodstatněn sám sebou. Vnímá trest jako negaci negace práva, tedy jako obnovení práva“.⁹

2.2 Relativní teorie

Tato teorie vkládá trestu určité cíle užitečné pro společnost – trestá se, aby nebylo páčáno zlo. Význačné místo mezi relativními teoriemi zaujímá teorie psychologického donucení německého kriminalisty A. Feuerbacha, který rozlišoval mezi generální a speciální prevencí. Z jeho strany byla upřednostňována generální prevence s psychologickým donucením, které se mělo docílit pohnutkou trestem. Naproti tomu aplikace trestu měla každému dát najevo, že pohnutka trestu je míněna vážně.

„K relativním teoriím náleží i teorie zastrášení, která doznala uplatnění zejména v nacistickém trestním právu a která zdůrazňuje odstrašující účinek trestů na veřejnost.

⁸ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M., Trestní právo hmotné 1, Obecná část, 3. přepracované vydání, Praha 1996. s.197, ISBN 80-85965-24-8

⁹ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, N., Trestní právo hmotné 1, Obecná část, 3. přepracované vydání, Praha 1996. s.195., ISBN 80-85965-24-8

Tato reakční teorie požadovala kruté tresty (trest smrti, tělesné tresty apod.) a žádala jejich veřejný výkon nebo alespoň široké zveřejnění zpráv o exemplárním potrestání¹⁰. K dalším relativním teoriím náleží teorie Lisztova, která vyžaduje zastrašení náhodných zločinců, nápravu napravitelných charakterových zločinců a zneškodnění nenapravitelných zločinců.

2.3 Smíšená teorie

Již z názvu je zřejmé, že teorie smíšené spojují myšlenku odplatného trestu (absolutní teorie) a účelného trestu (relativní teorie).

2.4 Trest v českém právu

Trest „je jedním z právních následků spojených se spácháním trestného činu, přičemž není právním následkem jediným ani nutným, neboť trestní zákon (ale i trestní řád) uvádějí škálu možností, jak řešit konkrétní trestní věc, třeba bez uložení trestu, to znamená upuštění od potrestání, podmíněné zastavení od trestního stíhání, narovnání apod. Trest v trestním právu České republiky je tedy zákonem stanovený a státem vynutitelný následek spáchaného trestného činu, který ukládají soudy v trestním řízení a který obsahuje negativní hodnocení činu, ale i pachatele, a tomuto by měl působit určitou újmu. Trest sám by však neměl být odplatou za spáchaný trestný čin. Jeho základním účelem a cílem je ochrana společnosti před trestnými činy a před pachateli, tedy zabránění v trestné činnosti – represe, a výchovnou – prevencí ať již individuální (výchovou pachatele k řádnému životu) nebo generální (výchovné působení trestu na ostatní členy společnosti)¹¹. V novém trestním zákoníku není účel trestních sankcí vyjádřen (jeho vymezení je ponecháváno trestní nauce) a je nahrazen promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. „Účel trestání pak vyplývá nejen z obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí. Obecné zásady trestněprávních sankcí je třeba lišit od předpokladů a podmínek pro ukládání sankcí. Zatímco obecné zásady je třeba chápat jako vůdčí ideje trestání, které vytváří právní prostředí pro ukládání sankcí, předpoklady a podmínky pak vymezují konkrétní kritéria pro jejich ukládání. Ani obecné zásady pro ukládání sankcí nejsou definovány

¹⁰ FRANCEK, J., Zločin a trest v českých dějinách, Praha: Rybka Publishers, 2002. s. 5., ISBN 80-86182-91-6

¹¹ NOVOTNÝ, F., CÍSAŘOVÁ, D., Trestní zákon, Praha 2002, Eurounion, s.r.o. s. 54., ISBN 80-7317-009-4

v zákoně, ale jsou přímo promítnuty do formulací jednotlivých ustanovení upravujících obecné přístupy k ukládání trestních sankcí, ale i konkrétní tresty a ochranná opatření a jejich ukládání“.¹²

¹² VANTUCH, P., Právní rádce, Návrh nového trestního zákoníku [online]. 2005, [cit. 2010.01.23].

3 TREST ODNĚTÍ SVOBODY

Trest odnětí svobody je chápán jako „ultima ratio“ a je stanoven v každé zákonné trestní sankci. To znamená, že trestem odnětí svobody může být postižen pachatel každého trestného činu. Jedná se fakticky o trest univerzální. Jelikož tento druh trestu je nejpřísnějším právním následkem trestného činu, jeho uložení soudem přichází v úvahu, jestliže k dosažení účelu trestu nestačí některý z trestů, které se vykonávají na svobodě. „Trest odnětí svobody se vykonává diferencovaně ve čtyřech základních typech věznic:

- a) s dohledem
- b) s dozorem
- c) s ostrahou
- d) se zvýšenou ostrahou.

Způsob výkonu trestu v jednotlivých typech věznic upravuje zvláštní zákon¹³. Je to zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ze dne 30. června 1999. O zařazení do určitého typu věznice rozhoduje soud v odsuzujícím rozsudku. Z hlediska penitenciární nauky se jedná o tzv. vnější diferenciaci. Výkonem trestu se sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákona prostředky stanovenými v zákoně. Je zcela legitimní, když je nezbytné naplnit účel výkonu trestu odnětí svobody, aby odsouzený byl omezen a zbaven některých práv a svobod, které mu zaručuje Listina základních práv a svobod. Zákonem o výkonu trestu odnětí svobody je odsouzený povinen podrobit se omezením některých práv a svobod, protože jejich výkon, by byl v rozporu s účelem výkonu trestu, nebo práv, která nemohou být vzhledem k výkonu trestu uplatněna. Omezena jsou následující práva deklarovaná v Listině základních práv a svobod, a to práva a svobody na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svobody pohybu a pobytu, zachování listovního tajemství a tajemství jiných písemností, záznamů a zpráv a právo svobodné volby povolání. „Po dobu výkonu trestu odsouzeným nepřísluší právo na stávku, výkon práv sdružovat se ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích, zakládat odborové organizace a výkon práva sdružovat se v nich, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, právo svobodné volby lékaře a zdravotnické-

¹³ § 56 odst. 1, z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ho zařízení. Odsouzení nemohou ve výkonu trestu zakládat politické strany nebo politická hnutí, vykonávat právo sdružovat se v nich, nemohou vykonávat volené a jiné veřejné funkce“.¹⁴

3.1 Účel výkonu trestu odnětí svobody

„Dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody je velmi těžké, neboť podstata trestu odnětí svobody tkví nejen v pozitivním působení na odsouzené, ale současně je ovlivněna širokou škálou negativních vlivů“.¹⁵ Výkon trestu odnětí svobody fakticky vytváří jakési umělé prostředí, kde dochází ke kumulaci nejnarušenejších odsouzených, zejména ve zvýšené ostraze. Vážné nebezpečí představují škodlivé vlivy a návyky ze strany druhých odsouzených. Odsouzení jsou těmto vlivům vystaveni ve dne v noci. Uložený trest odnětí svobody, potažmo výkon trestu odnětí svobody, přerušuje některé sociálně škodlivé svazky (např. kontakt se sociálně škodlivým prostředím), ale na druhou stranu narušuje i svazky sociálně užitečné (kontakt s rodinou, blízkými apod.). U odsouzených může dojít k otrlosti, apatii, citové chladnosti, pocitům méněcennosti, pokrytectví, homosexuálním návykům a k dalším rizikovým faktorům, které v konečném důsledku mohou ohrozit kázeň, pořádek a bezpečnost v objektech VS ČR.

Dalším faktorem, který ztěžuje dosažení účelu výkonu trestu, je převaha zastaralých věznic, které počítaly se společným ubytováním většího počtu odsouzených, a s tím spojené nevyhovující podmínky pro pracovní, vzdělávací, kulturní, tělovýchovné a jiné aktivity. Při soustředění většího počtu odsouzených se nedaří efektivně zabránit škodlivému vlivu více narušených odsouzených (recidivistů) na jiné, méně narušené odsouzené. Odsouzení přebírají vzorce jejich chování. A v neposlední řadě nedostatečná kontinuita penitenciárního a postpenitenciárního zacházení s vězněnými osobami v rámci PMS ČR. „Závažnou skutečností je, že na jedné straně značná část recidivistů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody nemá zájem o poskytnutí pomoci při zabezpečení pracovních podmínek, ale na druhé straně kompetentní instituce jim takovou pomoc neposkytují důsledně. Častokrát se omezují jen na poskytnutí informací o volných pracovních příležitostech.

¹⁴ § 27 odst. 3, z. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

¹⁵ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S., Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie. Skripta. 1 vydání. Praha, C. H. Beck 1997. s. 34, ISBN 80-7179-177-6

Příslušné instituce tak jen v malé míře realizují resocializační opatření v rámci kontinuální péče. Zainteresované instituce také v mnohých případech neparticipují v procesu nápravy propuštěných recidivistů z výkonu trestu odnětí svobody, což v resocializačním procesu opět otevírá nový prostor negativnímu vlivu na jejich další kriminální orientaci¹⁶.

3.2 Struktura vězeňského systému

VS ČR tvoří síť vězeňských zařízení, která jsou diferencovaná podle svého účelu a podle zásad daného systému, a ve kterých má docházet k diferencovanému výkonu trestu u jednotlivých kategorií odsouzených. Dle platného zákona o výkonu trestu odnětí svobody „odděleně se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen a dále zpravidla odsouzení:

- a) mladiství od dospělých,
- b) recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- c) za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- d) trvale pracovně nezařaditelní,
- e) s poruchami duševními a poruchami chování a
- f) s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí¹⁷.

¹⁶ ZAPLETAL, J., Kriminologie, díl II., zvláštní část, Praha 1993. s.37, ISBN 80-7251-003-7

¹⁷ § 7 z. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

4 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

„Celá vězeňská služba prošla od roku 1989 rozsáhlou reformou, při níž musela reagovat na řadu nových jevů. Rychlé vystřízlivění z idealistických úvah o poklesu kriminality ve společnosti včetně snah o rušení věznic bylo doprovázeno objevujícími se novými typy kriminality, které vyvolaly změny ekonomických podmínek, ale i integrační procesy v Evropě. A tak vedle zvyšující se brutality násilných činů a výše škod majetkových trestných činů máme co do činění především s organizovaným zločinem. S ním pak souvisí mimo jiné obsáhlá problematika distribuce omamných a psychotropních látek a prekursorů, organizovaná prostituce a konečně i mezinárodního terorismus. Sílicí migrace obyvatel znamená i zvýšení počtu cizinců v našich věznicích. Výrazný nárůst počtu vězněných nezasáhl jen Českou republiku, ale s přeplněností věznic se potýkají i ostatní evropské státy a dá se říct, že je to problém celosvětový“.¹⁸

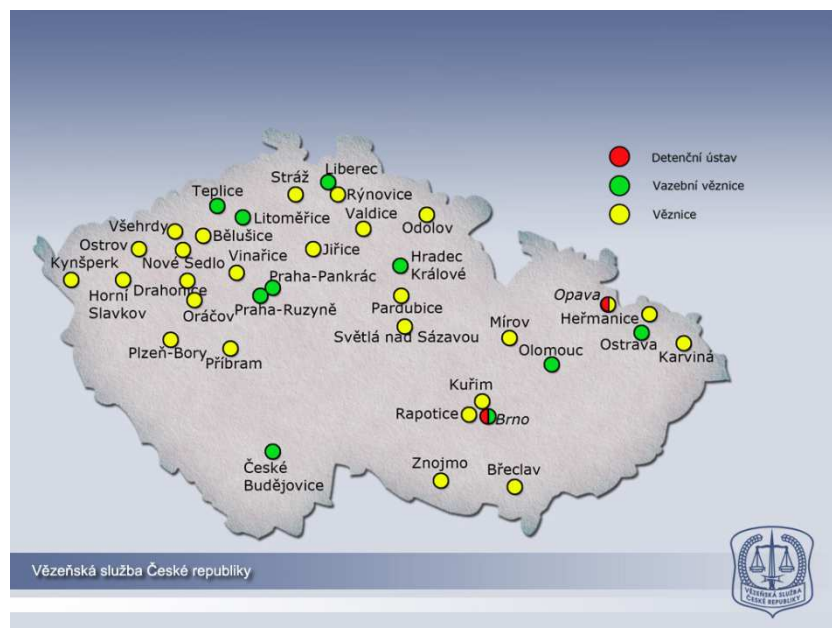
VS ČR byla zřízena zákonem České národní rady č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky s účinností od 1. ledna 1993. Podřízena je ministerstvu spravedlnosti, které je ústředním orgánem státní správy pro vězeňství. Má postavení bezpečnostního sboru. VS ČR zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. V rozsahu stanoveném zákonem zajišťuje dále pořádek a bezpečnost při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti. VS ČR řídí ministr spravedlnosti prostřednictvím generálního ředitele, který je odpovědný za její činnost. Generální ředitel je jmenován a odvoláván ministrem spravedlnosti. Ředitelé vazebních věznic, věznic a dalších organizačních článků VS ČR jsou jmenováni a odvoláni prostřednictvím generálního ředitele. Vězeňská služba střeží 36 vězeňských zařízení, 10 vazebních věznic a 26 věznic (z toho 2 detenční ústavy).

Objekty se zvýšenou ostrahou jsou zřízeny ve věznicích:

- a) Brno,
- b) Břeclav,
- c) Hradec Králové,

¹⁸ KŘUPKA, V., TRUNDA, Z., WILHELM, M., Hrad Mírov od založení po současnost, Věznice Mírov, neprodejný výtisk, 2008, s.125

- d) Liberec,
- e) Litoměřice,
- f) Ostrava,
- g) Praha Pankrác,
- h) Plzeň,
- i) Opava,
- j) Karviná,
- k) Mírov,
- l) Valdice.

Obr. 1. Seznam vězeňských zařízení k 31. 1. 2009.

„Ve VS ČR pracuje 10 702 zaměstnanců, z toho 6 759 tvoří příslušníci vězeňské a justiční stráže a 3 943 občanských zaměstnanců. VS ČR se člení na vězeňskou a justiční stráž, která má postavení ozbrojeného sboru, správní službu a pověřené orgány VS ČR“.¹⁹ Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, střeží vazební věznice a věznice a je-li povolána k plnění úkolu justiční stráže, střeží budovy soudů, státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti. Zajišťuje stanovenou kázeň a pořádek.

Justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a objektů ministerstva spravedlnosti a v jiných místech činnosti. Pokud je justiční stráž povolána dočasně k plnění úkolů vězeňské stráže, plní shora uvedené úkoly.

Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost.

Pověřené orgány VS ČR mají postavení policejního orgánu v řízení o trestných činech příslušníků VS ČR.

Zásadní úkoly VS ČR jsou definovány v § 2 citovaného zákona. „Vězeňská služba:

- a) spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,
- b) spravuje a střeží ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- c) střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- d) prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- e) provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,

¹⁹ České vězeňství – Czech Prisons, Generální ředitelství Vězeňské služby, Praha 2006. s.4, ISSN 1213-9297

- f) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství,
- g) vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- h) provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby,
- i) vede evidenci osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,
- j) plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána,
- k) zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby (dále jen "příslušníci") a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Institut vzdělávání, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby,
- l) poskytuje zdravotní péči ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu zabezpečovací detence a osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby; v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimovězeňských zdravotnických zařízeních,
- m) prošetřuje vlastními pověřenými orgány (dále jen "pověřené orgány Vězeňské služby") trestnou činnost příslušníků; ve spolupráci s Policií České republiky se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody".²⁰

²⁰ § 2 z. č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky

5 ODSOUZENÍ VE ZVÝŠENÉ OSTRAZE

V Listině základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky je v článku č. 39 zakotven právní princip „nullum crimen, nulla poena sine lege“, která v překladu zní: „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké újmy na právech nebo majetku, lze za spáchání uložit“.²¹ O vině a trestu za spáchané trestné činy rozhoduje jen soud. Dle nového trestního zákoníku se trestné činy s účinností od 1. 1. 2010 dělí na přečiny a zločiny. Do pojmu zločin jsou zařazeny všechny úmyslné trestné činy s dolní hranicí trestní sazby nad 5 let. „Zvlášť závažné zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí sazby nejméně 10 let“.²² Do výkonu trestu odnětí svobody ve zvýšené ostraze je rozhodnutím soudu zařazen pachatel, „kterému byl uložen výjimečný trest (tj. trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let a trest odnětí svobody na doživotí), kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, kterému byl za zvlášť závažný zločin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně 8 let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu“.²³ Ve smyslu zákonného ustanovení jsou do typu ve zvýšené ostraze zařazeni pachatelé za nejzávažnější trestní skutky, ke kterým bez pochyby náleží vražda, zabití, těžké ublížení na zdraví, loupež, znásilnění, vydírání, krádež, loupež, nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami anebo zločinné spolčení. Když si uvědomíme, že většina z nich není ve výkonu trestu poprvé, a není výjimkou, že jejich vězeňská kariéra je delší než v běžném občanském životě. Již z tohoto demonstrativního výčtu lze udělat úsudek, jaká klientela se nachází ve vězeňských zařízeních, že jde většinou o osoby s asociálním chováním, kterým není cizí násilí, které mají diagnostikovány různé psychopatické poruchy chování.

5.1 Početní stavy odsouzených ve zvýšené ostraze

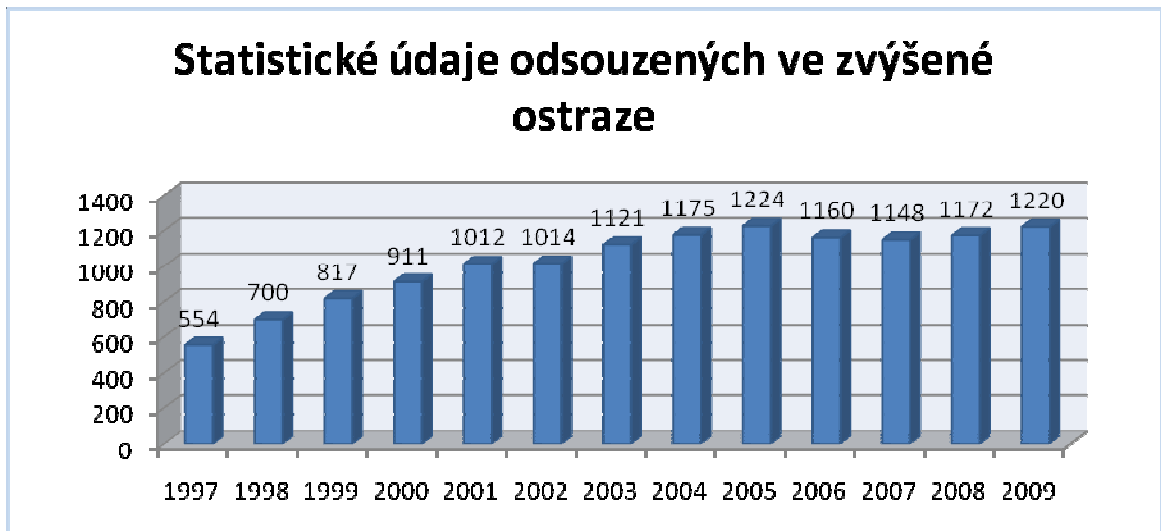
Početní stavy odsouzených zařazených do věznice se zvýšenou ostrahou má za poslední období vzestupnou tendenci. Ze statistických ročenek VS ČR vyplývá, že ve zvýšené ost-

²¹ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V., Ústavní systém České republiky, Prospektrum, Praha 1999, 3. vydání. s. 419, ISBN 80-7175-077-8

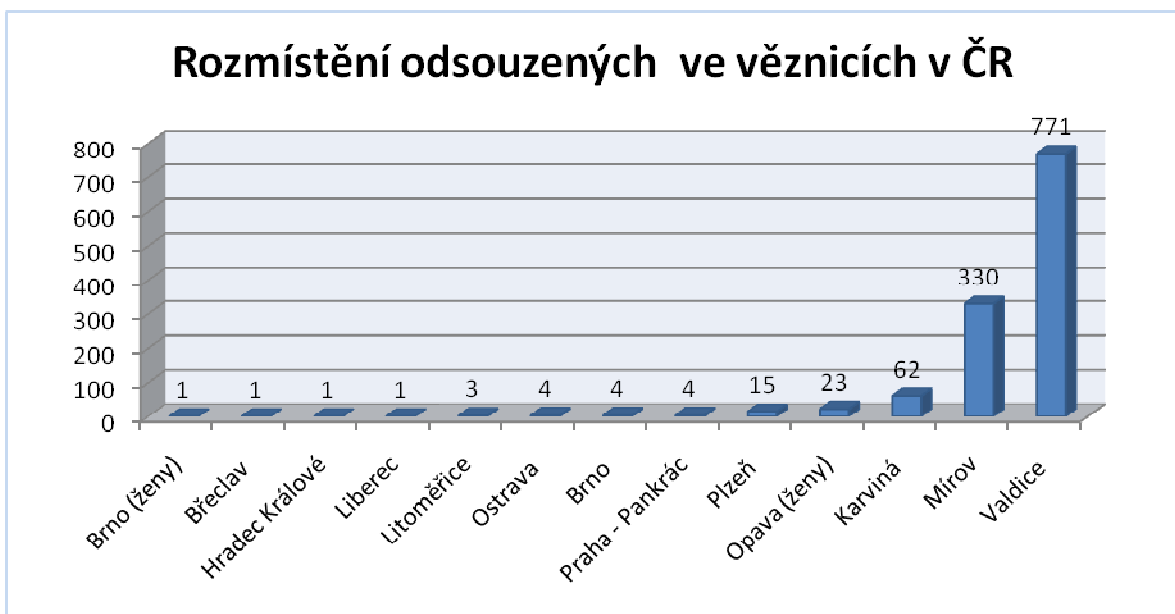
²² § 14 z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

²³ § 56 odst. 2 písm. d) z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

raze bylo k 31. 12. 2009 umístěno 1 220 odsouzených z celkového počtu odsouzených ve výkonu trestu 19 374. Jen pro srovnání uvádím početní stavy odsouzených v ČR k 31. 12. 2008 (příloha PI) a trend vývoj stavů odsouzených (mužů a žen) za období 1999-2008 (příloha PII).

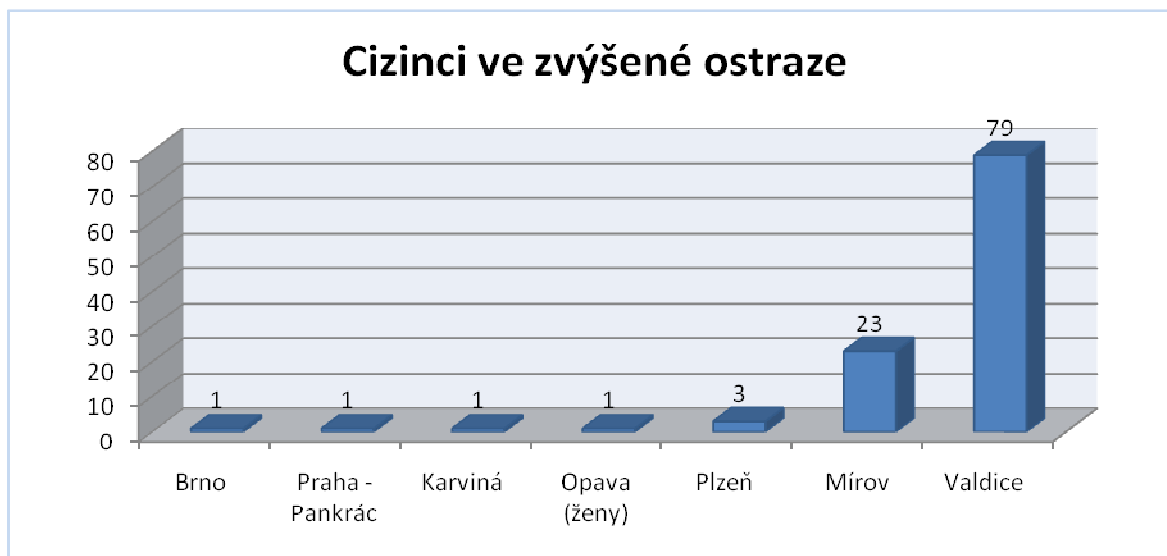

Obr. 2. Statistické údaje odsouzených ve zvýšené ostraze 1997-2009.

Obr. 3. Rozmístění odsouzených (zvýšená ostraha) ve věznicích v ČR; stav k 31. 12. 2009.

Dalším kriminogenním faktorem, který výrazně zvyšuje možnost vzniku rizikového jednání odsouzených ve zvýšené ostraze jsou cizinci. Odsouzení přinášejí mezi odsouzené své kulturní zvyklosti, návyky a náboženské tradice.

Obr. 3. Cizinci zvýšená ostraha ve věznicích v ČR; stav k 31. 12. 2009.

6 SOUHRN PROSTŘEDKŮ VS ČR

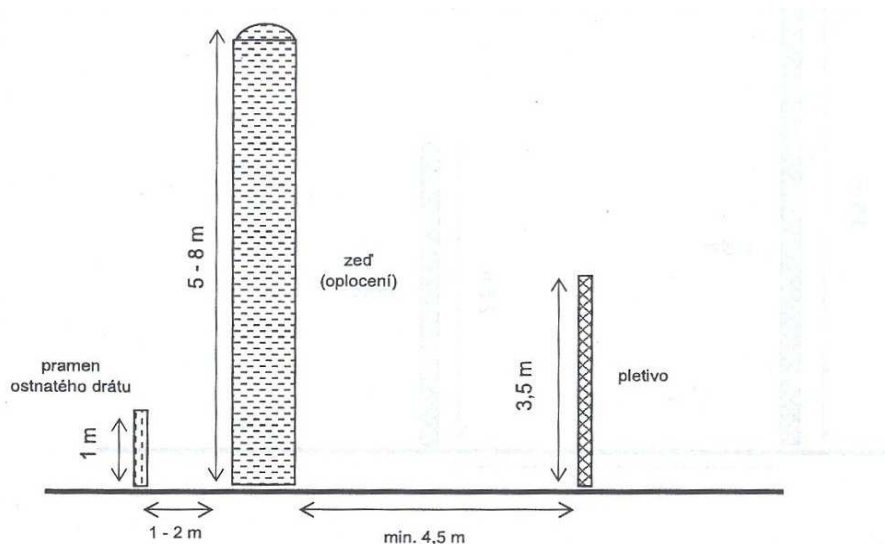
K tomu, aby VS ČR mohla efektivně plnit úkoly stanovené zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, musí mít k dispozici prostředky. K základním zákonným prostředkům patří výzbroj a výstroj, technické a stavebně technické prostředky, spojovací a signálně zabezpečovací prostředky, služební psi a dopravní prostředky. Kvalitní prostředky jsou důležitou zárukou minimalizace vzniku mimořádných událostí. Pojem mimořádné události je významově vnímán jako jakákoli nehoda či selhání ať již člověka nebo systému s následky ohrožení či poškození zdraví a života či vzniku materiálních škod, která však nemá hromadný charakter a je časově a místně omezena a lze ji „likvidovat“, tj. uvést situaci do původního stavu pomocí standardních služeb určených k takovéto činnosti.

6.1 Technické zabezpečení objektů věznic

Technické zabezpečení objektů je jednou z částí opatření fyzické ochrany objektů vězeňské služby, která se přijímají k zajištění ochrany předmětů chráněného zájmu. Mezi základní systémy zabezpečení patří stavebně technické prostředky, elektrické zabezpečovací prostředky, kamerový-sledovací systém, systém kontroly vstupu, detektory látek a kovových předmětů, dorozumívací zařízení, signalizační a grafické zařízení, zařízení pro detekci mobilních telefonů a další. Zmíním se pouze krátkým exkurzem k technickým a stavebně technickým prostředkům. Technické a stavebně technické prostředky jsou nedílnou součástí zabezpečení objektů ve zvýšené ostraze. Souhrn těchto prostředků tvoří základní, pasivní a stacionární preventivní úlohu zabezpečení střežených objektů – věznic s ohledem na jejich stavební uspořádání. Cílem takového zabezpečení je odradit, prodloužit a ztížit překonání uměle vytvořených bariér vězněnou osobou v případě útěku nebo útoku zvenčí na střežený objekt a tím minimalizovat možnost vzniku mimořádné události. Jsou tvořeny souhrnem stavebně technických prostředků, ke kterým náleží mříže, ocelové, drátěné a jiné překážky, zátarasy v kanalizaci a šachtách, okenní výplně z pancéřového skla nebo osazování skel bezpečnostními fóliemi. Interní předpisy upravující danou oblast umožňují použít i speciálně technické prostředky – systémy pevných a pohyblivých ocelových, drátěných a jiných překážek, doplňující vnější okenní zábrany, další zajištění slabých a nebezpečných míst a oplocení ze žiletkového pletiva (pozn. čepele žiletkového drátu jsou ostré a jsou schopné způsobit rozsáhlá řezná poranění; překonání je obtížnější, čímž se vytváří dostatečná časová rezerva k případnému zásahu; v případě pořezání zůstává zřetelná pachová

stopa pro služební psy). Zabezpečení objektů musí odpovídat stanoveným zásadám bezpečnosti, které jsou přísně posuzovány a pravidelně prověřovány. Při schvalovacím procesu a při pravidelných revizích jsou hodnocena možná rizika, která hrozí danému objektu z vnitřního a vnějšího prostředí. Bezpečnostními předpisy je pevně stanoveno, jaké ohrazení a oplocení musí být ve zvýšené ostraze minimálně instalováno. „Věznice se zvýšenou ostrahou, věznice s ostrahou a vazební věznice jsou vně ohrazeny pevnou ohradní zdí (panelovou nebo zděnou) nebo podle začlenění objektu do místní zástavby oplocením z drátěného pletiva o výšce 5 až 8 m, z vnitřní strany oplocením z drátěného pletiva o výšce 3,5 m“.²⁴

Ohrazení a oplocení musí být při střežení od setmění do rozednění osvětleno. Pro případ výpadku elektrické energie musí být zajištěn náhradní zdroj elektrické energie. K zajištění větší účinnosti pasivních prvků jsou vytvářena zakázaná pásma. Zakázaným pásmem je takový prostor, který bezprostředně z vnitřní a vnější strany přiléhá k ohradní zdi nebo oplocení z drátěného pletiva. Vnitřní zakázané pásmo se zřizuje o šířce minimální 4,5 m a vnější zakázané pásmo se zřizuje fakultativně v šířce 1 až 2 m. Do tohoto prostoru je zakázáno vstupovat, což zvyšuje dílem pasivní bezpečnost střeženého objektu.

Obr. 4. Ohrazení, oplocení a vytyčení zakázaného pásma ve zvýšené ostraze.

²⁴ § 14 Nařízení generálního ředitele č. 11 o vězeňské a justiční stráži, Praha 2006

6.2 Strážní věže

Dalším prostředkem, který neméně významově plní stacionárně preventivní úlohu, je strážní věž. Strážní věže se zřizují jako strážní stanoviště. Jsou zpravidla umístovány do zakázaného pásma tak, aby byl zajištěn náležitý výhled, pozorovací a palebné sektory pokrývaly střežený úsek a byly vybaveny signálně zabezpečovacími prostředky.

Obr. 5. Strážní věž Plzeň – Bory.

6.3 Spojovací a signálně zabezpečovací prostředky

K základním spojovacím prostředkům náleží linkové komunikační sítě, radiostanice a mobilní telefony. Signálně zabezpečovací prostředky jsou zařízení, která slouží k indikaci narušení střeženého objektu. „Tyto prostředky zvyšují účinnost střežení, zesíleného střežení a obrany objektů, šetří fyzickou námahu při výkonu služby, vytvářejí podmínky k přenosu informací a jejich využití při řízení výkonu služby a zvyšují osobní bezpečnost osob“.²⁵ Výstupy ze signálně zabezpečovacích prostředků jsou vedeny do operačního střediska, kde jsou vyhodnocovány a dle aktuální potřeby jsou dále předávány na nižší nebo vyšší stupně řízení.

²⁵ § 22 Nařízení generálního ředitele č. 11 o vězeňské a justiční stráž, Praha 2006

6.4 Výzbroj a výstroj

Příslušníci podílející se na ostraze objektů ve zvýšené ostraze nejsou v přímém kontaktu s vězněnými osobami s výjimkou eskort. Při plnění úkolů jsou dle aktuální bezpečnostní situace a interních norem vybaveni buď pistolí, samopalem nebo brokovnicí. Kromě palných zbraní mají za povinnost mít u sebe základní donucovací prostředky, tj. předváděcí řetízky, pouta, slzotvorný prostředek a obušek. Pokud jde o výstroj, tak příslušníci vykonávají službu ve služebním stejnokroji, jehož součástí je služební pás a přenosná radiostanice.

6.5 Služební psi

Psovodi při výkonu služby využívají služebních psů, kteří prošli odborným výcvikem. Využívají se zejména k zajištění vlastní bezpečnosti nebo bezpečnosti jiných osob, jako donucovacího prostředku, případně k pronásledování uprchlého odsouzeného, k zajištění bezpečnosti při provádění eskort, při mimořádných bezpečnostních opatřeních a v neposlední řadě k odhalování drog, zbraní a výbušnin. VS ČR má psy všestranné, psy obranné a psy specialisty určené na vyhledávání návykových látek a jinou speciální činnost, která vyplývá z potřeb výkonu služby. Zásadně se psi využívají dle jejich kategorizace vycvičení. Stále větší využití mají psi specialisté, kterými se zabývá speciální služební kynologie. „Speciální služební kynologie má a i v budoucnu bude mít v bezpečnostním systému VS ČR významné místo. Vězeňská služba stále častěji využívá speciálních psů při prohlídkách došlé pošty, cel, ložnic a ostatních společných prostor, pracovišť a přilehlých prostor, vjíždějících motorových vozidel a v odůvodněných případech i k prohlídkám vstupujících osob k vyhledávání návykových látek a výbušnin“.²⁶

VS ČR stále častěji se setkává s fenoménem latentního doručování nepovolených předmětů a látek do střežených objektů věznic, které svou povahou a účinky vytváří živnou půdu pro vznik mimořádné situace. Výjimkou nejsou ani omamné a psychotropní látky. Proto VS ČR přistoupila k eliminaci tohoto stavu za využití psů. Z toho důvodu v poslední době do popředí zájmu vystupuje činnost speciální kynologie v rámci VS ČR. Protidrogoví psi dokážou označit místo výskytu omamné a psychotropní látky, byť se jedná ve většině případů o důmyslné skryše (např. v potravinách, konzervách, v oděvech, dopisech apod.) Vězeňská

²⁶ České vězeňství, Vězeňská služba České republiky, Praha 2006, ročník 14, číslo 2/2006. s. 22, ISSN 1213-9297, Registrační značka MK ČR 6334

služba disponuje v současné době s cca 260 služebními psy. Z toho právě 70 psů je určeno k vyhledávání omamných a psychotropních látek. Činnost speciální kynologie VS ČR je součástí plánu prevence v boji proti drogám.

Obr. 6. Služební pes při výcviku.

6.6 Dopravní prostředky

Dopravní prostředky, které využívá VS ČR zejména k eskortování odsouzených, jsou vybaveny technickými prostředky, které mají ztížit případný útěk nebo útok na eskortované vozidlo.

Obr. 7. Eskortní vozidlo VW LT46.

Vozidla jsou vyztužena a opatřena vrstvenými neprůstřelnými okny (sklopolykarbonát). Balistická ochrana je zajištěna minimálně do stupně UL 3. Vozidla jsou vybavena výstražným a zvukovým znamením a signálně zabezpečovacími prostředky.

6.7 Operační středisko

V operačním středisku jsou soustředěny výstupy ze všech signálně zabezpečovacích prostředků, radiového a telefonního provozu a dalších bezpečnostních systémů, což umožňuje nepřetržité monitorování a vyhodnocování informací. Operační středisko zajišťuje jednotné řízení a součinnost mezi jednotlivými organizačními články věznice. Je to páteční uzel, ze kterého vychází v případě vzniku mimořádné události první neodkladné pokyny určitým organizačním jednotkám.

6.8 Prostředky k detekci

Vězeňská služba v zájmu zkvalitnění výkonu služby využívá pevné a přenosné detekční prostředky, které usnadňují detekci zakázaných a nepovolených předmětů, jako jsou zbraně, mobilní telefony, výbušniny, omamné a psychotropní látky a alkohol. Detekční přístroje jsou zejména využívány na vstupech a vjezdech do střežených objektů. VS ČR využívá následující detektory:

- a) průchozí detektor kovových předmětů (detekční rámy),
- b) ruční detektory kovových předmětů,
- c) rentgenová zařízení pro kontrolu zavazadel a příchozí pošty,
- d) speciální detektory,
- e) detektor mobilních telefonů.

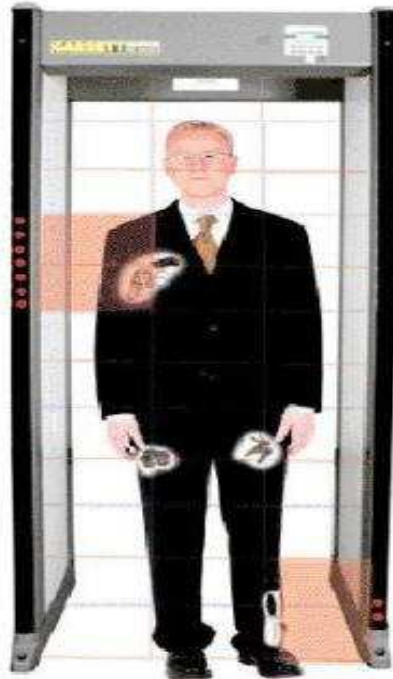
6.8.1 Průchozí detektor kovových předmětů (detekční rám)

Bezpečnostní rám detekuje přítomnost kovových předmětů, které má u sebe osoba při průchodu detekčním rámem. Je základní součástí bezpečnostního systému určeného k ochraně střežených objektů. Viditelné umístění bezpečnostního rámu psychologicky působí na vstupující osoby a může je odradit od skrytého přenášení kovových materiálů (zbraní). Standardní bezpečnostní rámy mají několik pracovních zón a indikují akusticky nebo světelně i výškově místo, kde se nachází kovový předmět, což usnadňuje další dohledání prostřednictvím ručního detektoru kovů. Citlivost přístroje je regulovatelná.

Průchozí detektor kovů musí splňovat minimální následující požadavky:

- a) přednastavené mezinárodní standardy a možnost jejich snadné a rychlé volby obsluhou,

- b) zbraňový test,
- c) vysoká rychlost detekce umožňující minimálně 15 průchodů za minutu,
- d) průchozí detektor kovových předmětů je monitorován pevnou kamerou, která znamená každý průchod detekčním rámem, a signalizací.

Obr. 8. Detekční rám.

6.8.2 Ruční detektor kovových předmětů

Je souborem navazujících prostředků, které jsou využívány k dohledání konkrétního místa výskytu kovového předmětu na těle osoby bezprostředně po detekci stacionárním detekčním rámem. S ohledem na mobilitu ručního detektoru kovů se rovněž využívá velmi často při pravidelných důkladných a preventivních osobních prohlídkách odsouzených přímo v objektu věznice a při technických kontrolách cel odsouzených. Ruční detektory se zvýšenou citlivostí a dlouhou rukojetí se používají především k vyhledávání nedovolených kovových předmětů v dováženém materiálu. Ruční detektory kovů musí splňovat základní požadavky, a to provoz baterie minimálně 48 hodin na jedno nabití, akustická signalizace detekce kovového předmětu.

Obr. 9. Ruční detektor kovů.

6.8.3 Rentgenová zařízení pro kontrolu zavazadel a příchozí pošty

Dalším a nezastupitelným prostředkem ke kontrole obsahu vnášených předmětů, doručných balíčků a dopisů a identifikace možného nástražného výbušného systému (dále jen „NVS“) je rentgenový přístroj (dále jen „RTG“). Přístroj po vložení předmětu na sběrný pás slabým zářením na krátkou expozici spolehlivě zobrazí organické a anorganické materiály v monitoru. Organické a anorganické předměty jsou opticky rozlišeny (zelená, modrá a oranžová). Důležitými ovládacími prvky RTG je možnost zoomu zobrazení dle volby obsluhy, archivace snímků v deníku událostí a možnost vykonávat diagnostiku mimo pracoviště RTG.

Obr. 10. Stacionární rentgenový detektor.

„Rentgenování je jeden ze zásadních způsobů prověřování předmětů. Spolu s využíváním ostatní techniky a metod detekce – detektory, endoskop, stetoskop, služební pes, odstupná manipulace – umožňuje zjištění a vyhodnocení obsahu předmětů, což snižuje riziko zneškodňování připraveného nástražného výbušného systému. Jedině dokonalá znalost RTG přístrojů spolu se získanými zkušenostmi při vyhodnocování RTG obrazu předmětů zaručuje důkladnou kontrolu jejich obsahu“.²⁷

Obr. 11. Zobrazení detekovaného předmětu.

6.8.4 Speciální detektory na přítomnost osob

Mobilní detektory na přítomnost osob v dopravních prostředcích jsou hlavně využívány při navážení nebo vyvážení nepřehledného a těžko kontrolovatelného zboží do střežených objektů. Detekce osob je založena na principu zjištění tlukotu srdce. „Přístroj HBD pomocí speciálních čidel rozpozná nárazové vlny produkované tlukotem srdce, které se přenáší povrchem nebo předmětem, se kterým je tělo v kontaktu. HBD shromažďuje a analyzuje tyto signály pomocí speciálních vyhodnocovacích algoritmů, čímž dokáže odhalit skrytou osobu za méně než 1 minutu“.²⁸

²⁷ JANÍČEK, M., SECURITY MAGAZÍN, březen – duben 2005, ISSN 1210-8723

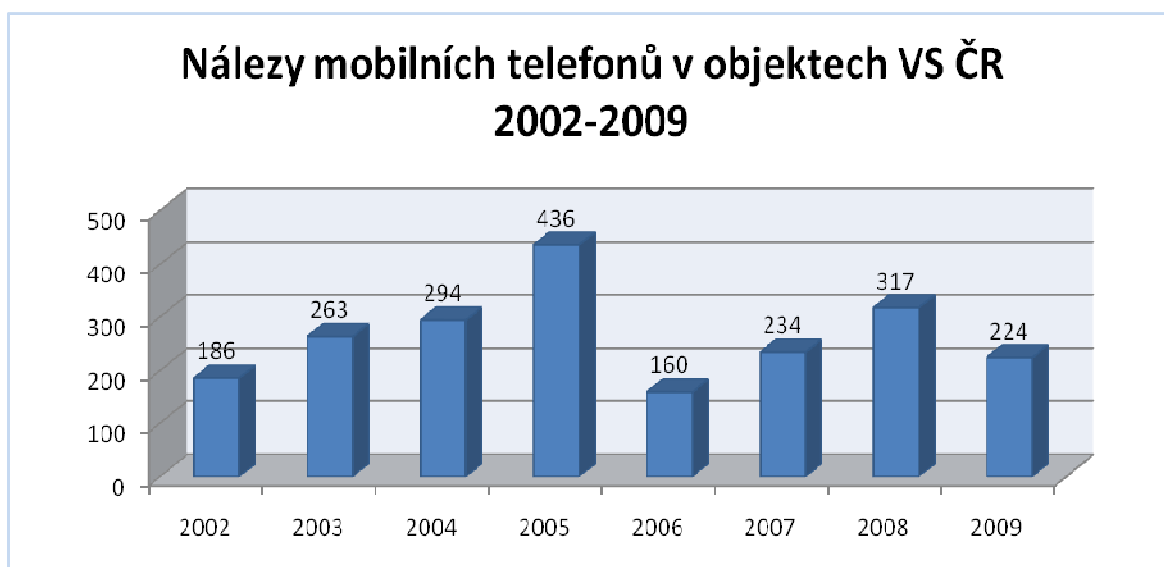
²⁸ www.colsys.cz/cz-01.news-90hbd.pdp, 2010, [cit. 2010.02.01]

Obr. 12. HBD – detektor tlukotu srdce.

6.8.5 Detektor mobilních telefonů

Používání mobilních telefonů odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody je nepřijatelné. Ze statistických údajů vězeňské služby vyplývá, že počet zneužití mobilních telefonů je jev stále se vyskytující.

Obr. 13. Statistika nálezů mobilních telefonů v objektech VS ČR.

Obr. 14. Mobifinder.

Vzhledem k tomu, že stávající střežené objekty nelze zcela odrušit z ekonomických a technických důvodů z dosahu mobilních sítí, využívá VS ČR metody detekce výskytu mobilního vysílání s ohledem na intenzitu signálu. VS ČR využívá poměrně jednoduchého, přenosného, laciného a malého přístroje k detekci mobilních telefonů. Kapesní detektor je schopen zaznamenat uskutečněný mobilní hovor, ale také přihlašování telefonu do sítě, příchozí hovor a další významné skutečnosti. Akustická nebo světelná signalizace ukazuje intenzitu signálu v decibelech. Na základě těchto informací lze velice přesně vymežit prostor, kde se nachází mobilní telefon. Jedním z takových přístrojů je Mobifinder, který je v občanském životě využíván osobami s kardiostimulátorem z důvodu, aby se nedostaly do bezprostřední blízkosti mobilního telefonu, který může svým provozem ohrozit činnost kardiostimulátoru.

7 MIMOŘÁDNÉ SITUACE VE ZVÝŠENÉ OSTRAZE

Prostředí ve zvýšené ostraze vytváří pro odsouzené specifické životní podmínky, které jsou dány nejen vnějšími příčinami – uloženým trestem odnětí svobody a s tím nucenou izolací od společnosti. Pro tyto objekty – vězení jsou charakteristické mříže (stavebně technické zabezpečení), minimální možnost pohybu, specifický vnitřní režim, který je řízen vnitřním řádem pro danou věznicí, trvalá přítomnost příslušníků ve stejnokrojích. A jsou dány také vnitřními příčinami vyplývajícími ze soužití osob s různou mírou narušení sociální deviace. Odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody se dostává do šablonovitých forem prostředí, v nichž monotomie a stereotypie životního prostoru s řadou negativních vlivů neformálních skupin odsouzených podmiňují zejména u dlouhodobých trestů vznik různých nepřírodných situací.

Jen samo prostředí vězení netvoří riziko vzniku mimořádné situace. Je nezbytně důležité se zabývat i odsouzenými. Správné a přesné vyhodnocení konkrétního rizika nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, ale rovněž pro sebe samého, rodinu a okolí může eliminovat rizikové chování jedince ve věznicích. V poslední době se velice často s analýzou nebezpečí spojuje pojem RISK ASSESSMENT (riziko – vyhodnocení). RISK ASSESSMENT si vytváří plnohodnotné místo v novodobé penologii – vyhodnocení podstatných nebezpečí, rizik, problémů, obtíží a překážek.

„Z toho důvodu je důležitá analýza rizik, která je charakterizována jako procesní a systematická činnost, jejíž podstatou je identifikace hrozeb, odhad pravděpodobného projevení se hrozby a ocenění míry rizika. Na základě míry rizika je jednotlivým rizikům přiřazena hladina přijatelnosti, na jejímž základě jsou stanovena vhodná opatření (bezpečnostní, organizační, technická, materiální apod.) k řízení rizika“.²⁹

VS ČR se exaktně řídí hlavními zásadami zákona o výkonu trestu, přijímá nové poznatky z penologického výzkumu. Nastavený systém zacházení s odsouzenými má vést k snižování desocializačních a patogenních vlivů. Přesto však dochází ze strany odsouzených k situacím, které vyvolávají mimořádné události, které jsou pro VS ČR, společnost, ale i pro samotného odsouzeného nežádoucí. Většina odsouzených vězňů vykonává trest

²⁹ České vězeňství: RISK ASSESSMENT, Nový penologický pojem, č. 3/2006. Praha: Vězeňská služba České republiky, vychází čtvrtletně. s.22, ISSN 1213-9297, Registrační značka MK ČR 6334

odnětí svobody za tradiční formu kriminality, jako je majetková, násilná, mravnostní atd. V současné době se velmi často objevuje fenomén vyšší formy kriminality, do které můžeme zařadit organizovaný zločin, obchod s drogami, s bílým masem atd. Na druhou stranu existuje skupina odsouzených, kteří byli odsouzeni za tzv. kriminalitu bílých límečků (daňové úniky, ekonomická kriminalita, korupce).

Přes shora uvedené je VS ČR povinna zajistit základní princip, který je deklarován v zákoně o výkonu trestu. „Trest může být vykonán jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti“.³⁰

7.1 Vzpoury a jiná nedovolená vystoupení

Mezi nejzávažnější problém, který je schopen velmi vážným způsobem ohrožit bezpečnost ve střežených objektech, jsou vzpoury a jiná nedovolená vystoupení odsouzených.

Obr. 15. Nedovolené vystoupení odsouzených.

Impulzem k vzpourám může být i bagatelní věc z pohledu zaměstnanců, nikoli však odsouzených. Nebezpečnost tohoto jednání je sledována zejména v počtu osob zapojených

³⁰ § 2 z. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

do hromadného vystoupení, kdy zpravidla dochází k značným materiálním škodám, vážnému ohrožení pořádku a nejsou výjimkou i následky na zdraví a životech na obou liniích. K tomu, aby se situace vrátila zpět do běžného stavu, je potřebné mnoho sil a prostředků nejen v rámci VS ČR, ale i v rámci součinnosti dalších bezpečnostních složek státu.

Připomeňme si událost, která se stala 15. března 1990 v Leopoldově, která je charakterizována jako největší vzpoura v historii československého vězeňství. Impulzem k vyvolání vzpoury bylo, že rozsáhlá amnestie vyhlášená prezidentem republiky se nevztahovala na cca 200 odsouzených. „Odsouzení vyhlásili hladovku a vytlačili dozorce z ubytovacích prostor. K nim se přidali další vězni a zmocnili se kuchyně a skladu se zásobami potravin v hodnotě 1.5 milionu korun. Pak ovládli celou věznici, postavili barikády a začali se ozbrojovat bodnými a sečnými zbraněmi zhotovenými ze strojního zařízení patřícího TOS Trenčín a textilnímu kombinátu Liberec. Zbytek strojů zničili. Na případnou obranu si připravili zápalné láhve s benzinem a naftou, kterou získali z vozového parku věznice. Dokonce si zhotovili funkční plamenomet. Na 150 vězňů, kteří se odmítli podílet na rabování a ničení věznice, drželi jako rukojmí. Po celou dobu odmítali vyjednávat a trvali na svém propuštění“.³¹ Vzhledem k tomu, že výsledky intenzivního vyjednávání nevedly k dobrovolnému ukončení protiprávního jednání a odsouzení na předkládané alternativy ukončení vzpoury reagovali pouze dalšími fyzickými útoky a zakládání, dalších požárů v obsazených částech budov, bylo 28. března rozhodnuto potlačit vzpouru ve věznici za použití sil a prostředků bezpečnostních složek. K potlačení vzpoury bylo použito 612 příslušníků policie, 62 příslušníků Útvaru rychlého nasazení, 350 příslušníků vězeňské stráže. K zdárnému potlačení vzpoury byly použity 3 vrtulníky, 12 transportérů, 23 požárních vozidel a 80 policejních psů. Rovněž byla připravena mobilní nemocnice a na 200 zdravotníků. Po zásahu byl jeden odsouzený mrtvý, odsouzených 29 zraněných a 11 příslušníků, z toho jeden velmi vážně. Materiální škoda byla vyčíslena na 30 milionů korun a věznice byla zcela nepoužitelná.

³¹ <http://vrazi.cz/?item=veznice-leopoldov-vzpoura-veznu> [online] 2007. [cit. 2010.02.05]

Obr. 16. Leopoldov po vzpouře.

Problematikou vzpour se v 90. letech minulého století zabývala Woolfova zpráva, která shrnula hlavní poznatky a doporučení k vyšetřovaným vězeňským nepokojům v britských věznicích. Z Woolfovy zprávy je přínosné, že byly charakterizovány základní jevy, které vedly k příčinám vzniku hromadných vystoupení. „Ke vzpourám dochází, protože není věnována dostatečná pozornost bezpečnosti, kontrole a spravedlnosti ve věznicích a zároveň není dodržena určená rovnováha mezi těmito oblastmi“.³² Opakujícím se momentem ve výpovědích vězňů bylo, že pociťovali nedostatek spravedlnosti ve způsobu, jakým bylo s nimi zacházeno. Z výsledků šetření vyplynulo, že spravedlnost hraje nezastupitelnou úlohu v předcházení šíření vzpour mezi vězněnými osobami. Pocit, že podmínky ve věznicích a vzájemné vztahy nejsou přijatelné, zvyšuje pravděpodobnost, že ostatní odsouzení se připojí a vzpoury se rozšíří. Stejně tak bylo vyšetřováním prokázáno, že nedávno přemístění odsouzení byli většinou zapojeni dílem do všech incidentů, které v konečné fázi vedly ke vzpourám. Byla přijata teze, že přemístění vězňů proti jejich vůli je to nejhorší, co může vězeňská služba udělat. Na základě provedeného šetření a analýzy byla přijata níže uvedená doporučení:

1. intenzivnější spolupráce mezi různými články trestně právního systému,
2. zřetelnější vedení vězeňské služby generálním ředitelem,
3. zvýšená odpovědnost ředitelů jednotlivých vězeňských zařízení,

³² České vězeňství: Woolfova zpráva, Praha: Vězeňská služba České republiky 2/1996. s.27, ISSN 1213-9227

4. zvýšená role vězeňských důstojníků,
5. jasná pravidla pro každého vězně, obsahující to, co může vězeň očekávat,
6. systém úředně schválených pravidel pro každé vězeňské zařízení,
7. žádné zařízení by nemělo zadržovat více vězňů, než je schválená úroveň pro dané zařízení,
8. zajistit vzrůst úrovně hygienických zařízení pro všechny vězně,
9. zintenzivnit udržování kontaktů s rodinami vězňů a společnosti, za pomoci více návštěv a dovolených, umísťovat odsouzené co nejbližší k jejich domovu,
10. rozdělení vězeňských zařízení na malé a lépe spravované a bezpečnější jednotky,
11. zvýšená úroveň spravedlnosti uvnitř věznice, zahrnující informování vězňů o důvodech rozhodnutí, která mají podstatný a nepříznivý účinek na uvězněného, o postupu stížnosti a disciplinárního řízení.

7.2 Útěky

Ochrana společnosti před pachateli trestných činů náleží k dílčímu účelu výkonu trestu odnětí svobody. Proto každý útěk vězněných osob ze střežených objektů je širokou veřejností vnímán negativně a vzbuzuje strach ve společnosti. Odsouzení ve zvýšené ostraze s ohledem na typovou závažnost spáchaného trestného činu jsou umístěni v určeném prostoru střežených objektů i několik let. Delší doba odloučení od společnosti může vyvolat u některých odsouzených přirozenou touhu po svobodě, která s ohledem na uložený trest je v nedohlednu. Existují tisíce příčin, které mohou vyvolat myšlenkový pochod k vlastní přípravě a následnému zevrubnému plánování útěku z vězení. Útěk je charakterizován jako neoprávněné opuštění vězení. Může být nahodilý, kdy odsouzený využije momentálních nedostatků a příznivé situace ve svůj prospěch. Z hlediska rizika bezpečnosti jsou nejzávažnější útěky plánované. Princip plánovaných útěků je založen na důmyslném a déle trvajícím promyšleném způsobu vykonání útěku, naplánování situace, vyzorování nedostatků ve výkonu služby živé síly, ale i stavebně technického zabezpečení, zjištění slabých míst, navázání kontaktů nejen s personálem věznice, a donesení nezbytných předmětů a následující přípravě prostředků k útěku a jejich uschování před vězeňským personálem. V moderní historii vězeňství je zcela zřejmé, že klíčovým prostředkem k naplánování do-

konalého útěku do všech detailů je komunikační prostředek – mobilní telefon. Lze bez nadsázky konstatovat, že ve většině důkladně připravených útěků byla nezbytná pomoc dalších osob.

Počet útěků z věznic v České republice je velmi nízký v porovnání s ostatními evropskými státy. Počet útěků je každoročně ministerstvem spravedlnosti přepočítáván na koeficient počtu útěků a porovnáván s koeficienty evropských států.

K nezávažnějšímu a mediálně nejsledovanějšímu útěku v dějinách českého vězeňství byl útek doživotně odsouzeného z Věznice Mírov v roce 2000.

7.3 Omamné a psychotropní látky

Užívání drog je jedním z vážných celospolečenských problémů, který se dostává přes pomyslné zdi i do objektů věznic. Užívání drog vězňenými osobami je z hlediska bezpečnosti velmi vážný problém a je zdrojem dalšího rizika pro vězeňský personál, zejména porušením kázně a pořádku, zvýšením agresivity, násilím mezi odsouzenými, zdravotními riziky apod.)

K alarmujícím výsledkům dospěl tým specialistů vězeňské služby, kteří prováděli výzkum k drogové problematice u vězňených osob. Došli k zjištění, že více než 40 % z celkového počtu vězňených osob mělo zkušenost s drogou, přičemž drogy byly v jejich předchozím životě výrazným kriminogenním faktorem. Drogy pronikají do věznic a pravidelně se k nim dostává cca 20 až 30 % vězňených osob. Mezi hlavní cesty průniku omamných a psychotropních látek do objektů věznic bylo zjištěno jejich předávání odsouzeným blíže nespecifikovanými, zejména mimovězeňskými zaměstnanci. Dalším způsobem doručování byly tzv. dodávky „z venku“ (balíčky, návštěvy). Třetím neméně důležitým způsobem bylo zneužívání drog vězňenými osobami na základě léčiv předepsaných lékaři. Z toho důvodu byly vytyčeny následující základní cíle.

1. „Maximálně bránit průniku omamných a psychotropních látek do vězeňských objektů a maximálně eliminovat jejich užívání vězni.
2. Vytvořit funkční systém zacházení s drogově závislými osobami, které vykonávají trest odnětí svobody v českých věznicích. Tento systém by měl především motivovat drogově závislé vězňe k uvědomělému zbavení se závislosti na drogách.

3. Rozvinout systém prevence, který by v průběhu výkonu trestu odnětí svobody bránil infikování vězňů (dosud drogy neužívajících) drogovou závislostí³³.

7.3.1 Omezování průniku omamných a psychotropních látek

K minimalizaci průniku omamných a psychotropních látek do objektů zvýšené ostrahy je nezastupitelná úloha vězeňského personálu a efektivní využití přidělené techniky. K tomuto směřují činnosti při provádění prohlídek vstupujících osob a vjíždějících vozidel do prostor věznice, důsledné kontroly příchozí korespondence a balíčků zasílaných odsouzeným. Rovněž při provádění důkladných a preventivních osobních prohlídek odsouzených se činnost zaměřuje na výskyt omamných a psychotropních látek. Velmi dobré výsledky v boji proti průniku drog mají psovodi se speciálně vycvičenými psy. Dalším nástrojem identifikaci používání omamných a psychotropních látek mezi odsouzenými je monitoring. Monitoring je definován jako trvalé a pravidelné sledování vězňů umístěných ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody s cílem odhalit přítomnost drog včetně alkoholu v těle testované osoby. Testování je realizováno několika způsoby. K nejdůležitějším náleží testování plošné, tj. při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. Cílené testování je realizováno při podezření z nelegálního užití drog u konkrétní vězňové osoby. Testování v rámci substituční léčby se provádí minimálně jednou za čtvrtletí u všech léčených anebo odsouzených vykonávajících trest v bezdrogových zónách, odděleních specializovaných pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek a v odděleních specializovaných pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického.

7.3.2 Systém zacházení s drogově závislými

Ve vybraných věznicích jsou zřizována specializovaná oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, která je způsobena užíváním psychotropních látek.

³³ MAREŠOVÁ, A., NEČADA, V., SLUKOVÁ, K., SOCHŮREK, J., ZEMANN, P.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2003. s.6, ISBN 80-7338-018-8

7.3.3 Systém prevence drogové závislosti

Ve věznicích jsou zřizovány bezdrogové zóny. Jedná se o určené prostory věznic se specifickým způsobem zacházení. Cílem bezdrogových zón je zamezit odsouzenému v kontaktu s omamnými a psychotropními látkami. Podmínkami přijetí jsou, že odsouzený se dobrovolně vzdá požívání omamných a psychotropních látek. Zacházení s odsouzenými v bezdrogové zóně spočívá v uplatňování bezpečnostních, zdravotních a psychologických přístupů, které ovlivňují odsouzeného v jeho náhledu na drogu, motivují ho k abstinenci a zdravému životnímu stylu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody i po jeho skončení. Dobrovolně se zavazují, že budou zachovávat abstinenci drog a na požádání se podrobí namátkovým kontrolám - odevzdání vzorku moči k monitoringu.

Dalším nástrojem v boji proti užívání drog jsou poradny drogové prevence, které poskytují uživatelům drog odborné poradenství, individuální a skupinovou terapii. Jejím cílem je minimalizovat sociální a zdravotní rizika a motivovat odsouzené k léčbě během výkonu trestu odnětí svobody. Vězeňská služba spolupracuje dále s nestátními neziskovými organizacemi, které podpůrně působí na odsouzené v prevenci drogové problematiky.

7.4 Sebeporaňování, sebepoškození a sebevraždy

U některých labilních jedinců nepříznivé zátěže a duševní napětí mohou vyústit až k závažným abnormálním reakcím. Mezi ně řadíme sebeporaňování a sebepoškození. „Pokud jde o terminologii, je praktické rozlišovat sebeporaňování (tzv. automutilace), které představuje poruchu integrity tělesného povrchu, od další kategorie sebepoškození, která vznikají polykáním cizích těles, intoxikacemi nebo odmítáním stravy. Pojem sebepoškození lze používat jako nadřazený, zahrnující sebezranění a další kategorie sebepoškození. Jako nadřazený lze volit též termín autoagrese. Sebepoškození zhoršuje častými biologickými a psychologickými následky vyhlídku odsouzeného na sociální zařazení po propuštění z výkonu trestu“.³⁴

Nejčastější formy sebepoškození u odsouzených jsou:

1. Řezání – poranění je zpravidla povrchové, způsobené obvykle žiletkami, střepinami skla nebo zbrošených plastů.

³⁴ ČEPELÁK, J., BULLETIN SNV ČSR 8/1972, Výzkumný ústav penologický SNV ČR. s.2

2. Polykání – cizích těles (lžiček, manikurních nůžek, částí jídelního nádobí apod.)
3. Flegmony – sebezranění, kdy je do těla poškozeného vpravena zdraví škodlivá nebo zánět vyvolávající substance (čisticí prostředky, náplně propisovacích per apod.)
4. Strangulace a intoxikace – jedná se o hraniční případy k sebevražedným pokusům. Strangulace je sebepoškození provedené před zraky ostatních. Intoxikace je spolýkání podloudně získaných nebo shromážděných léčiv. Dochází k lehkým otravám.
5. Další sebepoškození – jsou to různá poranění kůže, popálení, vpravování cizích těles pod kůži.
6. Odmítání stravy – tento druh má zvláštní postavení mezi sebepoškozeními, neboť vzniká nikoli fyzickým atakem jiného předmětu.

Shora uvedené druhy sebepoškození mají zpravidla demonstrativní charakter se záměrem dosáhnout jiného, jinak nedosažitelného cíle (přemístění do jiné věznice, teatrální jednání z důvodu upozornit na sebe v rámci vězeňské hierarchie, urgentní vyřízení požadavků apod.) Někdy odsouzení provádějí sebepoškození jen proto, aby jakoby obrátili situaci, ve které se nacházejí – aby ze „zločince odpykávajícího si trest“ osob, které způsobily společnosti škodu, se stali „ukřivděnými a pronásledovanými“. Chtějí zdůvodnit a ukázat všem, že právě oni nejsou ti nejhorší, ale že to jsou vězeňské orgány, které je ničí. Z penologického výzkumu vyplynul zajímavý závěr u připravovaných sebepoškození. „Mizivé procento vězňů provádějících připravované sebepoškození umírá. V souvislosti s tím vzniká názor, že provedení sebepoškození nijak zvlášť život neohrožuje. Tento názor má velký význam u vězňů, kteří již dříve se přesvědčili na sobě samých, provést sebepoškození lze i několikrát a...neumírá se“.³⁵ Opakem připravovaného sebepoškození je impulzivní. Sebepoškození tohoto druhu je nejčastěji bezprostřední reakcí na nějaký záporný impuls a má znaky reakce krátkého spojení. Bezprostřední příčinou může být odpověď zaměstnance, napomenutí odsouzeného, chování spoluvězně apod. Jako příklad lze uvést spontánní rozbití okenní tabule.

³⁵ ČEPELÁK, J., BULLETIN SNV ČSR 8/1972, Výzkumný ústav penologický SNV ČR. s.32

Pokud máme racionálně vysvětlit, proč mezi odsouzenými dochází k sebepoškození, lze konstatovat, že se neřídí vůbec nebo jen v malé míře logickými předpoklady. Jednání je především způsobeno citovými pohnutkami.

Zásadní rozdíl mezi sebepoškozením a sebevraždou je, že sebepoškozovatel poškodí svůj organismus jen do té míry, aby nedošlo k úplnému sebezničení. Vězeňská služba v zájmu snižování rizik sebevražděného chování u vězňených osob stanovila interním předpisem postup zacházení. Jestliže je u vězňené osoby indikováno riziko možného sebevražděného chování, je povinností vězeňské služby přijmout opatření. „Indikovanými riziky možného sebevražděného chování vězňené osoby jsou, že vězňená osoba:

1. uvažuje či hovoří o spáchání sebevraždy, má sebevražděné sny či fantazie, slyší hlasy, kterými se cítí ohrožena na životě nebo které ji nabádají k tomu, aby si něco udělala,
2. podniká kroky k přípravě sebevraždy,
3. v poslední době se nápadně stáhla do sebe, obtížně komunikuje s okolím nebo vůbec nekomunikuje,
4. dává najevo beznaděj, bezradnost, bezmocnost,
5. přijímá nápadně málo potravy,
6. zříká se budoucnosti, zříká se kontaktů s osobami blízkými,
7. snaží se dát do pořádku své záležitosti, např. sepíše poslední vůli, při kontaktu s osobami blízkými se s nimi loučí, rozdává osobní věci,
8. poškozují zařízení cely či jiné zařízení způsobem, který ohrožuje jiné osoby nebo ji samotnou“.³⁶

Základním opatřením je, že u vězňené osoby je realizován zvýšený dohled. Vězňená osoba není ubytována samostatně. Odborní zaměstnanci - lékař, psychiatr a psycholog je v častějším kontaktu s odsouzeným. Je stanoven způsob možného zacházení s vězňenou osobou.

³⁶ § 7 Pokyn č.1 vrchního ředitele pro penologii Vězeňské služby České republiky ke snižování rizik sebevražděného chování u vězňených osob, 2009

7.5 Násilí mezi zaměstnanci a odsouzenými a odsouzenými vzájemně

Dlouhodobý pobyt ve vězení především omezuje odsouzeným volnost dělat vše, na co byli zvyklí. Nástupem do výkonu trestu se pro většinu odsouzených život radikálně změní. Jsou povinni dodržovat vnitřní režim a pobývat v uzavřeném prostoru cely s výjimkou zákonných vycházek nebo realizace programu zacházení. V kontaktu jsou jen s úzkým okruhem osob vězeňského personálu a osob, které je ve věznici navštíví. Kromě toho je pobyt ve vězení současně spojen s nuceným soužitím s určitými asociálními typy jedinců, kteří mají tradiční způsoby chování, mají svou charakteristickou morálku, své vzory a ideály, které se odlišují od běžně uznávané společenské normy. Není výjimkou, že existuje určitá hierarchie mezi odsouzenými a z toho vyplývající možné násilí. Naproti tomu existuje další skupina odsouzených, kteří záměrně nevynechají žádnou příležitost, aby vyvedli schválnost zaměstnancům věznice. Jejich heslo objevující se často ve vzájemné korespondenci je „škodit, škodit, škodit...“. Spočívá v nepravdivém obvinění z poškozování jejich práv, osočování a vytváření různých legend.

Odsouzení velmi často výborně vědí, co se děje s jejich rodinami a blízkými. Tyto vědomosti získávají v dopisech, z telefonních hovorů, od osob, které je navštívily, v dopisech, které nebyly zkontrolovány, a konečně od odsouzených, kteří byli nedávno na svobodě. To, že rodina nebo blízké osoby trpí nedostatkem, zanechává v odsouzených zřídka větší dojem. Ale zprávy o zradě, prodávání věcí, které byly jejich majetkem, případně zprávy o těžké nemoci nebo smrti někoho z blízkých vyvolávají u nich stavy vzrušení, vzrůstá netrpělivost, podrážděnost, výbušnost a agresivita a vytváří situaci, kdy snadno dochází ke konfliktům se zaměstnanci a spoluvězni.

Zjišťování násilí mezi vězňenými osobami, kde je ve vymezeném prostoru koncentrováno velké množství osob, je z hlediska bezpečnosti nezbytné. Čím více odsouzených je v jedné místnosti, tím více v cele roste napětí, které může vyústit k šikaně, zhoršení vztahů mezi odsouzenými vzájemně a k vytváření nežádoucí sociální vězeňské hierarchie, která je založena na spáchaném trestném činu, fyzické síle a zastrašování. Velký vliv na vzniku agrese mezi odsouzenými má jistě i přeplněnost objektů věznic. Některé z nich v České republice jsou přeplněny až na 130 %. Vězeňská služba interními opatřeními vytváří nástroje k rychlému odhalení možného páchání násilí mezi odsouzenými. Základním z nich je nařízení generálního ředitele č. 82/2006 o předcházení násilí mezi vězňenými osobami. Účelem nařízení je vytvořit a hlavně zabezpečit takové podmínky k předcházení, zabránění a

včasnému odhalování násilí mezi odsouzenými ve věznicích a stanovit postup při zjišťování a vyhodnocování jednotlivých případů násilí. Interním předpisem je vymezen systém, jak vytypovávat odsouzené jako možné objekty násilí. Nezastupitelnou úlohu zde zajišťuje vstupní preventivní prohlídka odsouzeného. Vězeňský lékař má za povinnost vytypovat odsouzené s výraznou sníženou tělesnou hmotností nebo se zjevnou nízkou mentální úrovní. Odsouzení se zjevnou nízkou mentální úrovní jsou navíc podrobeni odbornému psychologickému vyšetření. Informace o vytypovaných osobách jsou předávány vedoucím funkcionářům oddělení výkonu trestu, kteří odpovídají za daný úsek. Vytypování odsouzených není zcela izolováno pouze na zdravotnický personál nebo odborné zaměstnance. Každý zaměstnanec na základě svých poznatků k odsouzenému může participovat a předložit vlastní odůvodněný návrh funkcionářům oddělení výkonu trestu na zařazení odsouzeného do příslušného seznamu. „Obdobným způsobem mohou navrhopvat i ostatní zaměstnanci i ty vězněné osoby, které mohou být nežádoucími objekty zájmu ostatních vězněných osob, např. sexuálních deviantů nebo těch, kteří jsou ve vazbě nebo výkonu trestu pro závažné násilné trestné činy či trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“.³⁷ Předložené návrhy jsou individuálně posuzovány. Vězeňská služba nevyhledává jen možné objekty násilí mezi odsouzenými, ale vyhledává i odsouzené, kteří svým jednáním, chováním a fyzickými proporcemi mohou být možnými pachateli násilí na odsouzených. O zařazení se postupuje obdobně. Zpravidla se jedná o fyzicky zdatné jedince, kteří navíc pro své chování a vystupování, kriminální kariéru jsou personálem Vězeňské služby těžko ovlivnitelní. Konečný seznam vytypovaných odsouzených tvoří odsouzení, kteří jsou zařazení do jednotlivých kategorií:

1. výrazně snížená tělesná hmotnost (STH),
2. zjevná nízká mentální úroveň (NMÚ),
3. možný objekt násilí (MON),
4. možný pachatel násilí (MPN).

Je výslovně zakázáno, aby odsouzený vytypovaný jako možný pachatel násilí byl umístěn společně s ostatními kategoriemi vytypovaných odsouzených. Vytypované osoby (STH,

³⁷ § 2 odst. 2, Nařízení generálního ředitele č. 82/2006 o předcházení a včasném odhalování násilí mezi obviněnými a mezi odsouzenými

NMÚ a MON) jsou pravidelně 1x měsíčně podrobeny k následné preventivní lékařské prohlídce. Cílem prohlídky je prověřit, zda na jejich těle nejsou zjevné stopy po fyzickém násilí. Navíc odsouzení jsou nejméně jednou za sedm dní podrobena tzv. zrakové prohlídce, kterou zajišťují dozorcí oddělení výkonu trestu. Zrakové prohlídky odsouzených jsou prováděny takovým způsobem, aby byla vždy respektována jejich důstojnost a nedocházelo k následným zbytečným stížnostem na postup provedení zrakové prohlídky. Stejně tak je v průběhu zrakové prohlídky zakázán jakýkoliv fyzický kontakt mezi odsouzeným a dozorcem nebo slovní projevy, které by mohly být vnímány odsouzeným jako ponižování lidské důstojnosti. Pokud by v průběhu zrakové prohlídky nebo při preventivní lékařské prohlídce byly zjištěny stopy po fyzickém násilí, jsou zaměstnanci povinni vyplnit příslušný záznam o zjištění (oznámení) fyzického násilí, tzv. panáček, ve kterém se uvedou základní údaje o zjištění. Vyznačí graficky místo zjištění stop po fyzickém násilí, identifikaci odsouzeného, svědky a popis okolností zjištěného případu (PŘÍLOHA III-IV). K úspěšné aplikaci interního opatření v praxi je velmi důležitá dobrá profesní úroveň zaměstnanců a schopnost včas identifikovat symptomy násilného jednání. Každé zjištění o fyzickém násilí mezi odsouzenými se objektivně prošetřuje v rámci stanovených kompetencí pracovníků věznic. S ohledem na spáchané fyzické násilí mezi odsouzenými lze uplatnit další právní instituty k odsouzeným, aby se zamezilo pokračování v možném fyzickém násilí mezi odsouzenými. Odsouzený může být mimořádně umístěn na jinou celu, dočasně umístěn do krizového oddělení nebo samostatně ubytován.

„Do krizového oddělení jsou přijímáni odsouzení, u nichž se projevují symptomy krizového stavu a u nichž je aktuální umístění mezi běžnou vězeňskou populací z objektivních, ale i subjektivních důvodů psychicky ohrožující, či je zdrojem psychického strádání“.³⁸

Krizová oddělení jsou fakticky speciální cely, které jsou umístěny v bezprostřední blízkosti dozorcích stanovišť, aby v případě potřeby byl proveden nezbytný úkon k vězněným osobám. Součástí krizových oddělení je kulturní místnost, která je zpravidla vybavena televizorem, varnou konvicí nebo vařičem, stolem a židlemi. Samozřejmě je zde speciální izolační cela pro případ závažných krizových stavů odsouzených. Interním předpisem je stanoveno, že musí jejich ubytovací kapacita odpovídat 3% celkové ubytovací plochy v dané

³⁸ čl. 1 ML č. 24/2004 ředitele odboru výkonu vazby a trestu o zřizování a činnosti krizových oddělení

věznici. Zařízení cely odpovídá standardnímu vybavení cely (postel nikoli patrová, stůl, židle, skříňka na osobní věci). Doporučuje se, aby barevné sladění bylo v barvách neutrálních nebo pastelových.

Dalším možným opatřením, které lze uplatnit vůči odsouzeným, je institut o samostatném ubytování osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Již z názvu je zřejmé, že se jedná o oddělené umístění odsouzeného od ostatních odsouzených v přesně definovaných případech po dobu nezbytně nutnou, nejdéle však na 24 hodin. Důvodem k samostatnému ubytování jsou níže uvedené výjimečné situace:

1. „V případech, kdy je příslušník Vězeňské služby povinen zakročit a rozhodnutí vedoucího zaměstnance nebo jeho souhlasu nebylo možné předem dosáhnout a věc nesnese odkladu,
2. v případech, kdy se nepodařilo objasnit všechny okolnosti závažného kázeňského přestupku a prokázat vinu odsouzeného pro dočasné omezení způsobilosti účastnit se řízení o kázeňském přestupku a o uložení kázeňského trestu nebylo možné ve smyslu zákona a vyhlášky co nejdříve rozhodnout,
3. je-li důvodná obava, že bude působit na jiné odsouzené nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro řízení o kázeňském přestupku nebo působit na dosud nevyslechnuté spoluobviněné odsouzené nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání,
4. jestliže při zákroku bylo použito donucovacího prostředku nebo střelné zbraně příslušníkem, došlo ke zranění odsouzeného, a to do doby lékařského ošetření, přičemž nad odsouzeným bude prováděna kontrola,
5. v případě zajištění jeho ochrany života a zdraví (zpravidla při důvodné obavě z násilného jednání ostatních odsouzených, směřující k újmě, která ohrožuje život a zdraví, anebo je natolik traumatická, že její náprava bude po fyzické či duševní stránce obtížná či nemožná)³⁹.

³⁹ § 3 Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky o samostatném ubytování osob ve výkonu trestu odnětí svobody

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 PREVENCE MIMOŘÁDNÝCH SITUACÍ

Požadavkem na složku vězeňství zabývající se ostrahou odsouzených je zajistit bezpečnost a stabilitu uvnitř objektů věznic. Faktické použití síly k dosažení účelu výkonu trestu je až posledním nástrojem VS ČR nastupujícím v případech, kdy již selhaly možnosti ostatní. Neméně důležité je rovněž zacházení s odsouzenými osobami personálem věznice uvnitř věznice. Nejzákladnějším nástrojem, který vede k splnění účelu výkonu trestu a předcházení mimořádným situacím, je způsob zacházení s odsouzenými, znalosti a dovednosti vězeňského personálu. Pokud tyto dvě složky jsou efektivní, můžeme hovořit o bezpečných věznicích.

Prevenčí zločinu a zacházením (treatment) s provinilci se zabýval jako první Kongres Spojených národů 30. srpna 1955. Kongres přijal rezoluci „Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni“. Schválená pravidla zacházení neměla za cíl detailně popisovat modelový systém trestních ústavů, ale pouze ve shodě s tehdejšími poznatky vyložit to, co bylo všeobecně akceptováno jako dobrá zásada a praxe zacházení s vězni a ve vedení ústavů s ohledem na tehdejší velkou rozmanitost právních, sociálních a geografických podmínek světa. Rezoluce měla sloužit k tomu, aby stimulovala stálou snahu překonat praktické obtíže při jejich použití s vědomím, že reprezentují jako celek minimální podmínky, které Spojené národy přijaly jako vhodné.

„Účelem způsobů zacházení s osobami odsouzenými k trestu odnětí svobody (nebo podobnému opatření) má být, pokud to délka trestu dovolí, povzbuzení jejich vůle k tomu, aby po svém propuštění vedly život respektující zákony. Způsob zacházení má tedy záležet v podpoře jejich sebeúcty a v rozvíjení jejich smyslu pro odpovědnost. Aby bylo dosaženo těchto cílů, má být využito všech prostředků, včetně náboženské péče v zemích, kde je to možné, výchovy, poradenství ve věcech povolání a pracovního výcviku, sociální práce, pracovních porad, fyzického rozvoje a upevňování morálního charakteru, a to ve shodě s individuálními potřebami každého vězně s ohledem na jeho sociální a kriminální anamnézu, na jeho fyzickou a duševní výkonnost a schopnosti, na jeho temperament, délku trestu a jeho perspektivu po propuštění“.⁴⁰

⁴⁰ Čl. 65 a čl. 66 Standardní minimální pravidla zacházení s vězni, Brno 1992

Způsob kontaktu a všechny aktivity vězeňského personálu týkající se odsouzených jsou označovány termínem zacházení, který má širší význam než výchova nebo nápravná činnost. Předestřený pojem má vyjádřit zásadu, že všechny kontakty personálu s odsouzenými naplňují jeho obsah z hlediska cílů výkonu trestu odnětí svobody. „Základem zacházení, základem procesu korektivní socializace je penitenciární diagnóza – komplex poznání osobnosti odsouzeného. Realizuje se týmovou spoluprací psychologa, pedagoga, sociálního pracovníka a lékaře. Penitenciární diagnóza je pak stavebním kamenem systému klasifikace a tvorby resocializačních programů obsahující vybrané reálné a účelné formy zacházení. Spektrum programů zacházení je samozřejmě limitováno prostorovými i finančními možnostmi věznice“.⁴¹

V platném zákonu o výkonu trestu je zacházení s odsouzenými deklarováno následovně: „K dosažení účelu výkonu trestu věznice stanoví pro každého odsouzeného program zacházení jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného“.⁴²

⁴¹ Vězeňská služba České republiky, příloha časopisu České vězeňství 2a/1999. s. 26, ISSN 1213-9297, Registrační značka MK ČR 6334

⁴² § 40 odst. 1, z. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

9 PROGRAMY ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI

„Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti“.⁴³ Je základem při určení postupu, vymezení cílů, jakým způsobem se bude s odsouzeným pracovat a postupovat v různých oblastech. Program zacházení řeší několik oblastí zacházení, které přímo souvisí s pobytem odsouzeného ve výkonu trestu. Program zacházení řeší čtyři oblasti, které s tímto pobytem přímo souvisí. Další oblast se dotýká tvorby vnějších vztahů, tj. vztahů odsouzeného s jeho rodinnými příslušníky, přáteli a dalšími osobami, které mají pozitivní vliv na myšlení a jednání odsouzeného.

„Program zacházení s odsouzenými se člení na:

- a) pracovní aktivity,
- b) vzdělávací aktivity,
- c) speciálně výchovné aktivity,
- d) zájmové aktivity,
- e) oblast utváření vnějších vztahů“.⁴⁴

Cíle jednotlivých programů zacházení jsou zpracovány individuálně a jsou zaměřeny na potřebu aktuálního výchovného působení k dodržování a respektování vězeňské legislativy, zapojování odsouzených do pracovních činností, upevňování a prohlubování pracovních návyků, smysluplné trávení doby pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody účastí na věznicí organizovaných aktivitách, udržování a upevňování extramurálních vazeb a vztahů, vytváření podmínek pro zařazení do výhodnější dostupné skupiny vnitřní diferenciací, vytváření podmínek pro přeřazení do mírnějšího typu věznice apod. Dílčí cíle programů zacházení jsou naplňovány výchovnou intervencí pracovníků věznice.

⁴³ § 41 odst. 1 z. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

⁴⁴ § 36 odst. 2, vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Podle způsobu vedení aktivity je členíme na řízené – aktivně vedené zaměstnancem s trvalou přítomností, dozorované – vedené zaměstnancem, který provádí namátkovou kontrolu činnosti odsouzených v kroužku, trvale dozorované – zaměstnanec je při kroužku trvale přítomen, ale lektorskou činnost provádí odsouzený, a volné – aktivity, kde jsou odsouzení předvedeni a samostatně vykonávají zájmovou činnost.

9.1 Pracovní aktivity

Pracovní aktivity umožňují odsouzeným smysluplné trávení času po dobu výkonu trestu odnětí svobody a jsou důležitým prvkem reintegrace odsouzeného do společnosti. Odsouzení ve zvýšené ostraze jsou zaměstnáváni vždy ve střežených provozech v objektech věznic. Jedná se o klasické zaměstnávání odsouzených ve výrobních provozech (dřevovýroba, výroba nábytku, apretace kovových odlitků, skládání a kompletace výrobků) dále k vykonání práce potřebné k zajištění každodenního provozu věznice (ústavní kuchyň, údržba, úklid a drobné opravy uvnitř objektu věznice) a pracovní terapie (výroba hraček, rukodělné činnosti, pracovní činnosti apod.) Zařazení do pracovní aktivity - zaměstnávání odsouzených je odlišné v závislosti na konkrétních podmínkách věznice, do které byl odsouzený umístěn. Před zařazením odsouzeného do střeženého pracoviště výrobních provozů a činností nezbytných k zajištění každodenních činností vždy zkoumá odborná komise nebezpečnost odsouzeného s ohledem na jeho trestnou činnost, profesní způsobilost, zdravotní klasifikaci, sociální potřebnost, dosavadní chování a další faktory, které ovlivňují míru nebezpečnosti. Odbornou komisi řídí zástupce ředitele a členy odborné komise jsou vedoucí funkcionáři určených oddělení a samostatných referátů, kteří se vyjadřují k nebezpečnosti odsouzeného společně s dalšími odbornými zaměstnanci (speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník a kmenový vychovatel).

O pracovní zařazení má většina odsouzených velký zájem s ohledem na finanční odměnu, která je odsouzeným poskytována. Z poskytnuté odměny lze hradit náklady výkonu trestu anebo náklady, které vznikly spácháním jeho trestné činnosti. Jen pro informaci: ze statistik Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky vyplývá, že denní náklady na jednoho odsouzeného jsou průměrně 1 000 Kč (tj. 40 €). Přitom odsouzení hradí jen část, maximálně 1 500 Kč (tj. 60 €).

9.2 Vzdělávací aktivity

Cílem vzdělávacích aktivit je osvojení si takových znalostí, dovedností a návyků, které odsouzeným umožní snadnější zařazení do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Dosažení stanoveného cíle je zpravidla realizováno pod odborným dohledem zaměstnance oddělení výkonu trestu nebo jednotlivými školskými vzdělávacími středisky v rámci VS ČR. Není výjimkou, že na vzdělávání odsouzených se podílejí i sami odsouzení, kteří mají potřebné znalosti a jsou ochotni vědomosti předávat dalším odsouzeným. Vzdělávací kurzy tvoří nejdůležitější možnosti získání určitých vědomostí. Materiálně a organizačně jsou podporovány v rámci jednotlivých věznic. Zájem o vzdělávací aktivity je v počáteční fázi velký, ale postupem času dochází u odsouzených k jeho úbytku. Odsouzení se většinou orientují na aktivity zájmové a pracovní. Nejčastějšími vzdělávacími aktivitami jsou výuka mateřského jazyka a výuka cizích jazyků, zvládnutí ovládnání PC, kondiční a relaxační cvičení.

9.3 Speciálně výchovné aktivity

Speciálně výchovné aktivity jsou zpravidla koncipovány jako relaxační programy, učení ovládnání emocí, sebepoznání a komunikace. Cílem speciálně výchovných aktivit je snížit hladinu stresu z výkonu trestu a nahlédnout do své osobnosti s možností poznání a vyrovnání se s negativními rysy osobnosti. Metodou speciálně výchovných aktivit jsou psychoterapeutické postupy. Je to terapie, při které odsouzený s terapeutem rozebírá trestnou činnost odsouzeného, její příčiny a důsledky. Významným okamžikem je přijetí odpovědnosti za spáchaný skutek. Elementy terapie orientované na delikt jsou odhalení, rekonstrukce deliktu, nalezení kontextu pro odhalení, vcítění se do prožívání oběti, nácvik krizového scénáře. Důležitým prvkem je rovněž komunitní systém. „V komunitním systému v rámci skupinové a individuální terapie. Ve speciálně výchovných aktivitách s prvky sociálně psychologického výcviku s aplikací racionálně emočních postupů a kognitivně - behaviorální terapie s využitím široké palety psychoterapeutických technik – arteterapeutických, psychodramatických, techniky pozorování, sebeprezentace, hraní a výměny rolí v modelových situacích, jsou rozvíjeny sociální dovednosti a kompetence, stimulovány sociálně přiměřené formy chování a jednání. Ve skupině polootevřeného typu s optimálním počtem 10 – 12 členů, která je vedena 2 vychovateli – terapeuty, se všem členům skupiny poskytují důležité terapeutické zkušenosti pomocí základního vhledu. V rámci skupinové dynamiky poznávají jedinci, jak neefektivní, traumatické až fatální mohou být důsledky slov a

činů, v rámci psychodramatu mohou abreakčně uvolnit své emoce. Skupina je tudíž schopna poskytovat nejen emocionální podporu, ale díky konfrontaci s reakcemi ostatních členů poskytnout v rámci hraní rolí korektivní zkušenost nebo přijatelný způsob řešení životních problémů. Program poskytuje prostor pro vyjadřování pocitů, učí rozlišovat mezi sociálně přiměřenými a užitečnými pocity, nabízí možnost ověřování sociálně přijatelných modelů chování v interpersonálním styku. V muzikoterapii se využívá léčebného faktoru hudby, interakce mezi klientem, terapeutem a hudbou, působení prvků – rytmus, intenzita, melodie, harmonie. Hudba jako prostředek vyjadřování a tvořivého projevu lidí s komunikačními potížemi rozvíjí uvědomování si sebe, druhých a okolí a vede ke zlepšení adaptačních schopností. V relaxaci se klienti učí uvolnit napětí a zklidnit své tělo. Dochází k postupnému poznávání sama sebe, tlumení agresivity a tím k rozvoji osobnosti“.⁴⁵

9.4 Zájmové aktivity

Jsou směřovány především jako řízený prvek aktivního trávení volného času odsouzenými, což vede k snížení tenze, rozvoji schopností odsouzeného žít ve skupině, relaxaci a vzdálení se od reality vězeňského života. K zájmovým aktivitám náleží nejrůznější formy a skupinové zájmové činnosti, organizované a řízené kompetentními pracovníky vězeňského personálu. Jedná se o činnosti sportovní a tělovýchovné, hudební, rukodělné, výtvarné a celou další řadu.

9.5 Oblast utváření vnějších vztahů

Tato oblast patří svým významem mezi ty nejdůležitější. Patří sem kontakty s tzv. vnějším světem, tj. s rodinnou, přáteli, spolupracovníky atd. Pokud tyto vztahy nejsou na dobré úrovni, vzniká riziko, že odsouzený je vystaven značnému tlaku na svou psychiku a mnohem hůře snáší podmínky života ve vězení. V tomto ohledu je hlavním úkolem personálu podporovat vhodným způsobem existující vztahy s nejbližšími.

9.6 Význam programů zacházení

Široká škála nabízených aktivit programu zacházení je nezbytným pilířem k snižování

⁴⁵ Manuál Specializovaného oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování, Věznice Mirov, 2010

mimořádných událostí ve zvýšené ostraze. Nezaměstnanost, pasivita a nezájem odsouzených o dění vytváří nejhorší kombinace vzniku konfliktů a střetů, což může vyvolat nepříznivou situaci ve vězeňských objektech. Proto je velmi důležité, aby personál věznice vyvolal zájem odsouzených zapojit se do předkládaných programů zacházení. Toho lze docílit za předpokladu, že personál zajišťující tyto aktivity bude kvalifikovaný, prošel odborně metodickými semináři k dané problematice a bude využívat v praxi nejnovější poznatky a přístupy z penitenciárního výzkumu vůči odsouzeným. Z toho důvodu kladu důraz na systematické vzdělávání vězeňského personálu v rámci celoživotního vzdělávání. Osobně se domnívám, že v budoucnu bude kladen intenzivnější důraz na speciálně výchovné aktivity a terapie s odsouzenými, při kterých bude rozebírána jejich trestná činnost.

10 HODNOCENÍ PROGRAMŮ ZACHÁZENÍ

„Naplněním cíle programu zacházení jednotlivého odsouzeného je základním podkladem pro návrh na přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu“.⁴⁶ Účelem hodnocení programů zacházení je analyzovat minulost, diagnostikovat přítomnost a predikovat budoucnost odsouzeného. Hodnocení úspěšnosti přijatého a realizovaného programu zacházení s odsouzeným má obrovský význam, neboť je zdrojem základních informací, ze kterých lze predikovat možnou budoucí rizikovost odsouzeného, kterou představuje odsouzený pro společnost v případě propuštění na svobodu. Určuje míru připravenosti na případné začlenění do běžného společenského života. Hodnocení postihuje pozitivní a negativní chování odsouzeného, úroveň dodržování kázně a pořádku a určuje směr budoucího zacházení s odsouzeným. Důležité je vyhodnocovat rizikové faktory, které se významně podílely na závažnosti a recidivě trestné činnosti. K nim náleží statické a dynamické faktory. Do kategorie statických faktorů řadíme osobní data a informace, které charakterizují trestnou činnost, za kterou byl odsouzen. Dynamické faktory jsou měnitelné, jimi lze působením na odsouzeného ovlivňovat. Jedná se například o zaměstnávání, finance, sociální vztahy, postoje apod. Zaměstnanci provedeným vyhodnocením identifikují možná rizika z hlediska opakování trestné činnosti a na oblast kriminogenních potřeb odsouzeného. Tím vším se vytváří jakýsi profil osoby odsouzeného a poskytuje náhled na motivaci a ochotu odsouzeného podílet se na změnách ve svém životě. Kontinuální hodnocení v pravidelných intervalech vytváří ucelený náhled na pravděpodobný vývoj odsouzeného a směr dalšího zacházení.

Z hlediska praxe shledávám největší potíže v tom, že v rámci VS ČR nejsou využívány jednotné postupy a nástroje k identifikaci možného rizikového chování odsouzených v rámci jednotlivých věznic při případném přemístění odsouzeného do jiné věznice. Hodnocení provádějí určení zaměstnanci konkrétních věznic. Objektivnost a predikce budoucího chování odsouzeného je ovlivněna subjektivně konkrétní osobou hodnotitele, čímž dochází k možnému bagatelizování nebo zveličování konkrétních rizik. Jsou známy výjimečné případy tzv. prouklížení odsouzeného do nižšího typu věznice, které vedou až k dřívějšímu propuštění z výkonu trestu na svobodu. Jeho pobyt na svobodě je determinován krát-

⁴⁶ § 38 odst. 1, vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

kým časem, kdy spáchá ještě závažnější trestný čin, než pro který byl předtím odsouzen. Z toho důvodu zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu obzvláště ve zvýšené ostraze musí směřovat k snižování rizika recidivy, diferenciaci rizik, zacházení zaměřené na zjišťování kriminogenních faktorů, které vedly k trestné činnosti, vcítění se do role oběti trestného činu. U zvláště nebezpečných pachatelů odsouzených na doživotí, kde je zřejmá nulová resocializace, je třeba zvolit takový program zacházení, který by postihoval nejmodernější trendy vězeňství.

10.1 Souhrnná analýza rizik a potřeb osob

VS ČR se dlouhou dobu zabývala možností snižování rizikového chování odsouzených ve věznicích a po propuštění z výkonu trestu. Proto v roce 2003 ve spolupráci s PMS ČR v rámci projektu PHARE se vytvořil multidisciplinární tým, který po seznámení s problematikou započal vytvářet první nástroje, které by mohly analyzovat a předjímat možná rizika chování vězňených osob při projednávání podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Pilotní projekt vzešel na svět pod názvem Souhrnná analýza rizik a potřeb osob, tzv. SARPO, která má tři fáze. První z nich je analýza – hodnocení minulosti. Informace se získávají z charakteristiky spáchaného trestného činu nebo zločinu. Analyzována jsou data o trestní minulosti (recidivě), o spáchané újmě a její specifičnosti, rozsahu, následku a z toho stanovení vyplývajících potencionálních rizik. Jde o prvotní identifikaci rozličných rizik odsouzeného, respektive o pouhé rozřazení do tematických oblastí dynamických faktorů. Kvalitně zpracovaná analýza je prvním úspěchem a základem orientační identifikace rizik a nástrojem k stanovení programu zacházení na míru pro konkrétního odsouzeného. Druhá fáze – diagnóza. „Základem pro tuto fázi je systémová a soustavná práce s identifikovatelnými riziky a především s motivací osoby, která se podílí na řešení svých problematických stránek. Toto období je základem pro monitorování vývoje snižování rizik, vyhodnocení realizovaných kroků, jakož i zhodnocení úrovně aktuálního chování a jednání (včetně dodržování režimu zacházení) a úspěšnosti participace hodnocení osoby na resocializačním plánu“.⁴⁷ Třetí, neméně významnou fází je prognóza. Obsahem této fáze je zejména predikce možných budoucích rizik hodnoceného odsouzeného na základě

⁴⁷ PETRAS, M., HŮRKA, J., České vězeňství: Základní aspekty hodnocení odsouzených, Vězeňská služba České republiky, Praha 2007. s.17, ISSN 1213-9297, Registrační značka MK ČR 6334

provedené analýzy kriminálního vývoje za současného zhodnocení aktuálního vývoje. Neopstradatelnou částí fáze je rovněž sebereflexe vězněné osoby a reflexe zjištěných rizik. Hodnocená osoba tak sama sdělí, jaká rizika vnímá a jak je lze eliminovat. Na základě takto získaných informací můžeme vytvořit konstrukci možného budoucího chování hodnocené osoby. Takto získané informace shrnují dosažené výsledky míry rizik a komparují se sebehodnocením a motivací. Poté se navrhnou konkrétní opatření a postupy. „Použití projektu SARPO v kontextu hodnotícího systému přispěje k cílenému, strukturovanému a objektivnějšímu hodnocení odsouzených, lepší a efektivnější klasifikaci, diferenciaci odsouzených, detekci rizikových faktorů, rozdělení zacházení na režimovou a programovou složku, přesnějšímu zhodnocení míry intenzity zacházení s odsouzenými“.⁴⁸

V projektu SARPO jsou hodnoceny vnější, vnitřní a rodinné rizikové kriminogenní faktory. K vnějším faktorům náleží ekonomické podmínky, legální nebo ilegální přistěhování, politický a sociální vývoj. Do rodinných faktorů patří kriminální a antisociální rodiče, způsob výchovy a neúplnost rodiny. Vnitřní rizikové faktory jsou charakterizovány inteligencí, nedostatkem empatie, impulzivitou, užíváním alkoholu a drog, psychiatrickou diagnózou nebo poruchou osobnosti.

Projekt SARPO je od dubna 2007 prozatím pilotně realizován v 16 věznicích a v 19 střediscích PMS ČR.

Přínos projektu SARPO pro VS ČR shledávám zejména v tom, že dojde ke změně úhlu pohledu na diagnostikování rizik odsouzených. Pokud bude v rámci VS ČR uplatňován jednotný systém hodnocení rizik a k nim budou odvisle stanoveny programy zacházení s odsouzenými na základě předem stanoveného klíče (SARPO), vnímám to jako velký posun vpřed k zjišťování rizik osob ve výkonu trestu odnětí svobody, zejména u odsouzených ve zvýšené ostraze.

⁴⁸ PETRAS, M., Hůrka, J., České vězeňství: SARPO 1 vstupuje do další fáze, Praha 2009. s.23, ISSN 1213-9297, Registrační značka MK ČR 6334

11 POHYB ODSOUZENÝCH V OBJEKTU VĚZNICE

V zájmu zajištění větší míry vnitřní bezpečnosti ve věznicích se zvýšenou ostrahou je stanoveno obecně řádem výkonu trestu, že odsouzení se v daném typu věznice zásadně pohybují organizovaně pod dohledem příslušníka vězeňské služby. Jakýkoliv pohyb odsouzených mimo vězeňskou celu v rámci časového rozvrhu dne nebo při dalších úkonech je realizován vždy v doprovodu příslušníka, který je stanoveným způsobem vystrojen, vyzbrojen a je v radiovém spojení s operačním střediskem. Každá věznice v průběhu výkonu trestu zkoumá riziko konkrétních odsouzených. Zdrojem informací jsou zejména psychologická posouzení, rozsudková data, způsob spáchání trestného činu, chování po dobu vyšetřování orgánů činných v trestním řízení, aklimatizace na vězeňské prostředí, kriminální kariéra, recidiva, útoky ze střežených objektů, napadání orgánů činných v trestním řízení. Na základě těchto i dalších informací může být odsouzený zařazen do indexu nebezpečných odsouzených. K těmto odsouzeným jsou přijímána bezpečnostní komisí věznice zvláštní bezpečnostní opatření. Jedná se nejčastěji o opatření k častějším prohlídkám, způsobu poutání například řetízkovými pouty s poutacím opaskem při eskortách a přemístování odsouzeného v objektu věznice, častější dohled, návštěvy odsouzených za dělicí přepážkou, při eskortách jsou využívány speciálně upravená pancéřová vozidla a speciálně vycvičení příslušníci k provádění eskort zvláště nebezpečných odsouzených, umístění odsouzených v bezpečnostních celách, které jsou z hlediska stavebně technického zabezpečení na vyšší úrovni než cely běžné, a další specifická režimová opatření.

S vnitřní bezpečností věznic rovněž úzce souvisí kontrola odsouzených. V denní době je fyzická kontrola odsouzených stanovena v pevně stanovených minimálních časových intervalech, kdy dozorce vstupuje na jednotlivé cely odsouzených, pracoviště a přilehlé prostory věznic a provádí kontrolu kázně a pořádku. Ve zvýšené ostraze je zákonný limit mezi jednotlivými pochůzkami stanoven do 90 minut. Každá věznice s ohledem na místní podmínky si stanovuje vlastními předpisy kratší interval a varianty pochůzek. Vizuální kontrola odsouzených ve společných prostorách věznic s výjimkou cel, sociálních zařízení a kulturních místností (dále jen „KM“) je dále zajištěna kamerovým systémem, který je vyveden na pomocná nebo centrální operační střediska. Způsob kontroly odsouzených v době od večerky do budíčku, kdy jsou odsouzení uzamčeni v celách, je dohled nad odsouzenými vykonáván odlišně. Kontrola odsouzených v celách je prováděna pouze vizuálně přes celové průzory dveří nebo zdí. Zaměstnancům je výslovně zakázáno vstupovat na cely v zájmu zajištění jejich vlastní bezpečnosti (v celách je většinou od 2 do 16 odsouzených).

Výjimkou jsou situace, kdy je signalizací nebo jiným způsobem odsouzenými nebo zaměstnanci hlášena událost, kdy je nezbytné danou celu otevřít (náhlé zdravotní potíže nebo úmrtí, vzájemný fyzický konflikt mezi odsouzenými apod.) Při takové situaci před otevřením cely musí být k dispozici větší počet příslušníků a dodržena další interní opatření k zajištění vnitřní bezpečnosti jednotlivých věznic.

Obr. 17. Ilustrační foto cely ve zvýšené ostraze.

Obr. 18. Ilustrační foto cely ve zvýšené ostraze.

Cílem takového opatření je, aby byla prioritně zajištěna bezpečnost aby v případě potřeby mohli dozorcí zasáhnout a dokončit případný služební zákrok proti odsouzeným. Jsem přesvědčen, že dosud je podceňována podpůrná kontrola odsouzených moderním kamerovým systémem v celách, nikoli v sociálních částech cel nejen v denní době. Velice často se při

takových úvahách diskutuje v širších souvislostech o nepřiměřeném zásahu do práv odsouzených. Z praxe je však zřejmé, že odsouzení časem vypořádají vnitřní režim konkrétní věznice, velice rychle se přizpůsobí vězeňské subkultuře, využívají ve svůj prospěch fyzické přednosti, vytváří si tak vlastní vězeňskou hierarchii, což v konečném důsledku může vést k vyvolání mimořádné situace. Nejvíce úkrytů nebezpečných nebo zakázaných věcí odsouzení vytváří v celách. Je rovněž prokázáno, že nejčastěji dochází k fyzickému násilí mezi odsouzenými, sebepoškozování, sebevraždám v celách odsouzených, a to v době, kdy jsou odsouzení bez dohledu. Kamerový systém v celách by měl být ověřen pilotně v praxi u zvláště nebezpečných odsouzených. Je otevřenou otázkou, jaký vliv by to mělo na chování odsouzených, když by věděli, že jsou pod neustálým možným dohledem zaměstnanců.

12 PROHLÍDKY ODSOUZENÝCH

Dalším bezpečnostním prvkem, který má za cíl minimalizovat vznik mimořádné situace, jsou bezesporu prohlídky. Lze konstatovat, že mají významný preventivní charakter a jejich účelem je zjistit včas nedostatky, popřípadě narušení stavebně technických nebo spojovacích a signálně zabezpečovacích prostředků (mříží, zdí, zábran, ocelových dveří, funkčnost signalizačního zařízení, zřejmé zásahy do elektroinstalace apod.) Provéřit, zda v blízkosti oplocení a ohrazení nejsou předměty, které by mohly být zneužity k útěku (tyče, provazy, bedny apod.) Prohlídkami se prověřují slabá a nebezpečná místa střežených objektů, neboť každý objekt má s ohledem na umístění určitá rizika (blízká zástavba civilních objektů apod.) Cílem prohlídky je prověřit, aby odsouzení nepronášeli, nezhotovovali nebo neměli v držení předměty, kterými by mohla být ohrožena bezpečnost osob, majetku a narušen stanovený pořádek a kázeň anebo by mohly sloužit k útěku (např. zbroušené jídelní příbory, provazy a lana, tlakové nádoby apod.) PŘÍLOHA V-IX. Dalším cílem prohlídek je zjistit, zda na vězňených osobách nejsou stopy po fyzickém násilí a zabránit, aby osoby vstupující do střežených objektů přinášely nepovolené předměty. Interní předpisy vězeňské služby rozeznávají několik druhů prohlídek:

- generální
- dílčí
- tematická
- osobní
- prohlídky věcí a zavazadel
- speciální

12.1 Generální prohlídky

Smyslem generální prohlídky je, že ředitel organizační jednotky vyhlásí provedení prohlídky celého objektu v jednom dni. Za využití co největší živé síly příslušníků vězeňské služby se zkontrolují všechny prostory věznice a u všech odsouzených se vykonají důkladné osobní prohlídky. Při generálních prohlídkách bývají zjišťovány nálezy nepovolených předmětů odsouzených.

Obr. 19. Pěna na holení.

Obr. 20. Ukrytý mobilní telefon.

12.2 Dílčí prohlídky

System dílčích prohlídek je nastaven tak, aby ve vymezeném časovém období byly prohlednuty všechny prostory věznic. Při dílčích prohlídkách se zajišťují všechny úkony k odsouzeným, které jsou citovány v úvodní kapitole. Při dílčí prohlídce se zevrubně zkontroluje stav neporušenosti technických a stavebně technických prostředků, zkontrolují se osobní věci odsouzených a provedou se důkladné osobní prohlídky. V odůvodněných případech lze provést dílčí prohlídku mimo stanovený plán. Z praxe to má největší efekt, když se v momentu překvapení zkontroluje dílčí část cely.

12.3. Technická prohlídka

Technická prohlídka se provádí ve všech celách a místnostech, kam odsouzení mají přístup. Prohlídka se vykonává v nepřítomnosti odsouzených, při nich se prověřuje neporušenost mříží, zdí, celových dveří, ochranného pletiva, funkčnost signálně zabezpečovacích prostředků. Technický stav mříží se prověřuje zpravidla proklepáním a přitom se kontroluje jejich vizuální stav. Po vykonání technické prohlídky se vykonává preventivní osobní prohlídka, která spočívá v pečlivém prohmatání oděvních svršků, aniž by je odsouzený odkládal. Při preventivních prohlídkách se využívají i ruční detektory kovů.

12.4 Osobní prohlídky

Osobní prohlídky dělíme na:

1. důkladné osobní prohlídky
2. preventivní osobní prohlídky
3. prohlídku těla

12.4.1 Důkladné osobní prohlídky

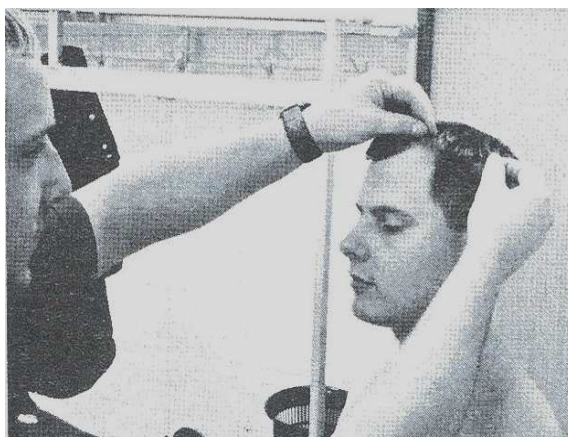
„Důkladná osobní prohlídka se provádí:

- a) při příjmu a před propuštěním obviněných a odsouzených,
- b) před a po provedení eskorty u všech obviněných a odsouzených, pokud nejde o eskortu na pracoviště (písmeno f),
- c) při každém opuštění věznice (a po návratu) bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby a dále, je-li důvodné podezření, že obviněný nebo odsouzený má u sebe nebezpečné předměty nebo nepovolené věci,
- d) před návštěvou a po ní, pokud nebude odsouzený nebo obviněný po celou dobu návštěvy bezprostředně střežen příslušníkem dozorčí služby nebo příslušníkem vězeňské stráže,
- e) před umístěním obviněného a odsouzeného k výkonu kázeňského trestu do cely uzavřeného oddělení a samovazby a před umístěním do krizového oddělení nebo cely, v níž je nařízen zvláštní režim (dohled),

f) při příchodu nebo příjezdu obviněných a odsouzených z vnitřního nebo vnějšího pracoviště, a to minimálně u 10 % z počtu pracovní čety obviněných nebo odsouzených, nejméně však 4 osoby k prohlídce; s přihlédnutím k nebezpečnosti obviněných a odsouzených, charakteru práce a pracoviště je oprávněn příslušník vězeňské stráže nebo příslušník dozorní služby rozhodnout o vyšším počtu osob určených k prohlídce,

g) při generálních prohlídkách“.⁴⁹

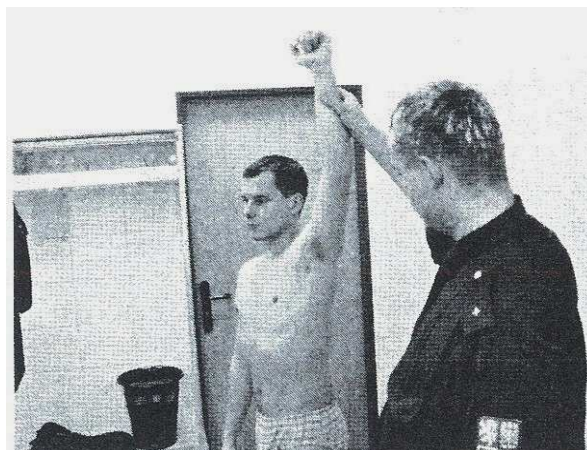
Důkladné osobní prohlídky se vykonávají v určených prostorách věznic. Místnosti musí být dostatečně vytápěné, vybaveny rohožemi, odkládací lavicí a věšákem. Odsouzený je před vykonáním úkonu seznámen s tím, že u něj bude vykonána důkladná osobní prohlídka. Odsouzenému vydá příslušník pokyn, aby si odložil veškeré věci, které má u sebe, na určené místo včetně všech oděvních svršků a spodního prádla. Poté, co vězněná osoba se svlékne donaha, tak se vyzve, aby odstoupila od oděvních svršků. Poté se příslušník zaměří na provedení důkladné osobní prohlídky prstů na ruku, dlaní, prohlédne vlasy (pokud jsou husté a dlouhé, tak je může zkontrolovat prohmatem), zkontrolujeme uši, nos, nařídíme odsouzenému otevřít ústa a vypláznout jazyk. Poté se prověří důlky v podpaží, prsty a chodidla.

Obr. 21. Prohlídka vlasů odsouzeného.

Nařídíme odsouzenému vykonat několik hlubokých dřepů s rozkročenýma nohama. Příslušník kontrolovanou osobu sleduje zezadu, zda nemá uschovány některé věci v rozkroku.

⁴⁹ §140 Nařízení generálního ředitele č. 11/2006 o vězeňské a justiční stráž

Obr. 22. Prohlídka podpaží odsouzeného.

Poté prohlédne oděvní svršky důkladným prohmatáním, kontrolou detektorem kovů a vizuálně.

12.4.2 Preventivní osobní prohlídka

Rozdíl mezi důkladnou osobní prohlídkou a preventivní prohlídkou je v tom, že odsouzený si oděvní svršky nesundává. Příslušník vykonává kontrolu pečlivým prohmatáním oděvu a kontrolu osobních věcí provádí ručním detektorem kovů. Preventivní osobní prohlídka je časově nenáročný úkon a nevyžaduje další nezbytné vybavení.

Obr. 23. Preventivní prohlídka.

Preventivní osobní prohlídka se vykonává v následujících případech:

- a) před umístěním obviněného zpět na celu, nebyl-li po celou dobu předvádění a vyvádění bezprostředně střežen příslušníkem dozorčí služby nebo příslušníkem vězeňské stráže,
- b) před odjezdem obviněných nebo odsouzených na pracoviště a z pracoviště a po příjezdu do věznice,
- c) před odchodem obviněných nebo odsouzených na vnitřní pracoviště a po odchodu z něj, a to u 10% z celkového počtu obviněných nebo odsouzených,
- d) před návštěvou a po ní, pokud obviněný nebo odsouzený nebyl po celou dobu návštěvy bezprostředně střežen,
- e) po zadržení obviněného nebo odsouzeného na útěku.

12.4.3 Prohlídka těla

Tento druh prohlídky je využíván s cílem zjistit, zda na těle odsouzeného nejsou stopy po fyzickém násilí, nebo z jiného zákonného důvodu. Prohlídky těla jsou vykonávány u NMU, STH a MON. Pokud by vězněné osoby byly umístěny do cely, kde jim takové riziko hrozí, ať již k němu došlo vědomě nebo proto, že zaměstnanci měli o riziku vědět, jedná se o nelidské a ponižující zacházení a bude jako takové hodnoceno. Příslušník vězeňské služby je dále oprávněn nařídit v odůvodněných případech, aby se odsouzený podrobil lékařské prohlídce. Jedná se o případy, kdy je důvodné podezření, že odsouzený v tělních dutinách přenáší zakázanou nebo nepovolenou věc.

12.4.4 Osobní prohlídka ostatních osob

Zákonem o Vězeňské službě a justiční strážci je příslušník oprávněn provést prohlídku ostatních osob vstupujících do střežených objektů. K vykonání tohoto druhu prohlídky je důvodné podezření, že osoba má u sebe zbraň nebo jinou věc, kterou by se narušil účel výkonu trestu. Důvodným podezřením může být i signalizace detekčním rámem a detektorem kovů. Zpravidla se jedná o případy, kdy do střežených objektů vstupuje osoba, která uplatňuje zákonné právo odsouzeného na realizování návštěvy. Návštěvy odsouzených jsou realizovány v určené místnosti, kde návštěva, až čtyři osoby, je ve fyzickém kontaktu s odsouzeným. Tento způsob není uplatňován u odsouzených zařazených do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením (doživotní tresty a zvláště nebezpeční odsouzení). Přes nastavený bezpečnostní režim jsou situace, kdy osoba vstupující do střežených prostor přenesla odsouzenému nepovolenou nebo zakázanou věc (peníze, omamné a psychotropní látky, motáky apod.) Nepovolené a zakázané věci jsou následně objeveny u

odsouzených při důkladných osobních prohlídkách, zejména po bezprostředním vykonání návštěvy.

Zákon o výkonu trestu stanoví možnost, že v odůvodněných případech může ředitel rozhodnout, že z bezpečnostních důvodů se návštěva uskuteční v místnosti, kde je návštěvník od odsouzeného oddělen přepážkou. Zpravidla se jedná o dělicí mříž s plexisklem. Rozhovor je zajištěn pomocí pojítek.

13 NÁVRHY K SNÍŽENÍ RIZIKA MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ

V předchozích kapitolách jsem analyzoval dílčí část nejzávažnější problematiky, která provází výkon trestu odsouzených ve zvýšené ostraze. Definovat a navrhnout nové způsoby možného předcházení mimořádným událostem je velmi obtížné s ohledem na to, že výsledek navrženého modelu nelze předem jako v jiných vědních oborech exaktně stanovit a současně vytvořit konstrukční model pro ověření správné funkce před uvedením do praxe. Z výsledků provedené analýzy důrazně navrhuji úpravu stávajících prvků bezpečnosti, které v širších a užších souvislostech mohou zefektivnit prevenci mimořádných událostí ve vězeňských objektech se zvýšenou ostrahou. K nejzákladnějším úpravám náleží:

- 1) Minimalizovat v jednotlivých objektech VS ČR kumulaci odsouzených z typu zvýšená ostraha. Požadovaného stavu docílíme, když odsouzené cíleně rozmístíme do předem vybraných a zabezpečených věznic. Profilaci věznice typu zvýšená ostraha stanovit maximálně pro 250 odsouzených. Dalším nezbytným prvkem k zvýšení vnitřní bezpečnosti je přestavba velkokapacitních cel na cely s ubytovací kapacitou pro 4 odsouzené s tím, že bude dodržena minimální zákonná ubytovací plocha připadající na jednoho odsouzeného dle platné legislativy. Odsouzeným ve zvýšené ostraze dát k dispozici další využitelné prostory pro zajištění realizování programů zacházení pod přímým vedením odborných zaměstnanců VS ČR. Výhodou předestřenému systému je zejména velká možnost variability přemísťování odsouzených v rámci věznic a cel se zvýšenou ostrahou z důvodu dodržení zákonné diferenciací, jako je např. oddělené ubytování kuřáků a nekuřáků, recidivistů od prvotrestaných, MON, STH, NMÚ od MPN, efektivní vykonání nařízených bezpečnostních opatření mezi odsouzenými a celou řadou jiných realizovaných úkonů. Navrhované změny zákonitě přispějí ke snížení tenze mezi odsouzenými a jednoznačně jsou základním pilířem pro lepší sociální podmínky odsouzených. Dalším významným aspektem je řešení případných mimořádných událostí (vzpouha, násilí mezi odsouzenými apod.) Nastolení kázně a pořádku u odsouzených lze dosáhnout s menším počtem použitých sil a prostředků. Největším rizikem pro navrhované změny jsou stavební úpravy. Při nich budou do střežených objektů vstupovat cizí lidé z různých profesí k provedení nezbytných stavebních úprav, které nelze provést vlastními prostředky VS ČR. Rozsah navrhovaných stavebních úprav je přímo závislý na množství přidělených finančních prostředků.

- 2) Instalovat neprodleně do všech vstupů věznic zvýšené ostrahy nejnovější personální rentgen Rapiscan Securite 1000, který bez fyzického kontaktu kontrolních orgánů detekuje vnášené předměty bez ohledu na jejich složení (od kovových předmětů po omamné a psychotropní látky). Informace o detekovaném objektu je personální detektor schopen vyhodnotit do tří sekund. Hlavní výhodou personálního rentgenu je systém použité technologie – využití zpětného rozptylu a rychlost zpracování. Personální rentgen dokáže odhalit i již zmiňované psychotropní a omamné látky, což stávající používané detekční rámy VS ČR nemohou detekovat s ohledem na využívanou technologii. Používání nejnovějších technologií VS ČR výrazně zefektivní vnitřní bezpečnost a ušetří další navazující úkony, které je třeba vykonat v rámci zákonného zmocnění. Obdobným způsobem postupovat při technickém dovybavení současných vjezdů do střežených objektů VS ČR. Zaměřit se zejména na detektory tlukotu srdce. Obměna progresivních zařízení k detekci je i v tomto případě závislá na množství přidělených finančních prostředků.

Obr. 24. Personální rentgen Rapiscan Securite 1000.

- 3) Odborní zaměstnanci VS ČR při sestavování programů zacházení s odsouzenými musí upřednostnit speciálně výchovné, vzdělávací a pracovní aktivity. Speciálně výchovné aktivity je třeba realizovat zejména v psychoterapeutickém a komunitním působení. S odsouzenými postupně analyzovat dosavadní způsob chování a jednání. Rozebrat otázku spáchaného trestného činu, uznání viny a vcítění se do role oběti a příbuzných poškozeného. Vzdělávací aktivity směřovat k získání takových znalostí a dovedností, které budou využitelné u odsouzených po vykonání trestu odnětí svobody. Zvyšovat v rámci možností i manuální zručnost odsouzených v učebních oborech. V co největší

míře zapojovat odsouzené do pracovních aktivit a vytvářet u nich poziční postoj k vykonávané práci. Navrhovaný systém se musí realizovat neprodleně, neboť VS ČR má k dispozici škálu erudovaných zaměstnanců. Největším rizikem pro VS ČR je, že odsouzení mohou využít přístrojů, nástrojů a materiálů k jiným účelům (např. obyčejný kousek odpadního provázku může být prostředkem k nedovolené činnosti). Z toho důvodu VS ČR musí vytvořit takové adekvátní bezpečnostní podmínky a systém kontrol k odsouzeným, aby byla možnost zneužití minimalizována.

- 4) Periodicky hodnotit riziko nebezpečnosti odsouzeného pro společnost v průběhu výkonu trestu na základě jednotného systému, který bude založen na analýze rizika vyplývajícího z charakteristiky spáchaného trestného činu, trestní minulosti, rizika potenciální újmy, sociálního zázemí, zaměstnání, finančních možností, závislostí, přístupu k výkonu trestu, přiznání viny a dalších významných skutečností (porucha osobnosti, náhrada škod oběti nebo příbuzným apod.) Co nejrychleji zavést databázi ve VS ČR se souhrnnou analýzou rizik a potřeb odsouzených do vězeňského systému hodnocení, která je dosud pilotně ověřována ve vybraných věznicích VS ČR, a zpřístupnit ji dalším institucím, zejména PMS ČR. Souhrnnou analýzu rizik a potřeb odsouzených lze aplikovat neprodleně. Nezbytné je pouze zaškolení obsluhy softwaru.
- 5) Vybavit jednotlivé cely odsouzených ve zvýšené ostraze s výjimkou sociálních zařízení kamerovým a záznamovým systémem s výstupem na jednotlivá operační stanoviště (PCO). Zaměstnanci VS ČR tak budou mít přehled o chování všech odsouzených i mimo stanovený interval fyzických kontrol. V případě potřeby bude možné ze záznamu získat a následně analyzovat potřebné záběry, které mohou sloužit jako důkazní prostředek. Návrh citelně zasahuje do soukromí odsouzených, proto před vlastní realizací je nutné vyžádat právní názor.
- 6) K běžným prohlídkám odsouzených a osobních věcí neprodleně využívat detektor tělních dutin v podobě sedacího křesla. Detektor dokáže přesně lokalizovat místo úkrytu cizího předmětu v pěti zónách lidského těla (v ústech, v hrudní oblasti, pánevní oblasti, v oblasti nohou a chodidel) a není nutné svlékat oděv odsouzeného. Nový způsob kontroly zrychlí stávající způsob provádění důkladných osobních prohlídek a minimalizuje nepříjemné fyzické kontakty mezi odsouzeným a personálem. I zde sehraje svou úlohu potřeba finančních prostředků.

Obr. 25. Detektor tělních dutin.

14 ZÁVĚR

V diplomové práci jsem předestřel krátkým exkurzem obecnou historii vývoje vězeňství, zamýšlel jsem se nad problematikou účelu trestu a podmínkami výkonu vězeňství v České republice. Soustředil jsem se zejména na oblast výkonu trestu odsouzených v typu věznice se zvýšenou ostrahou. Zmínil jsem některé závažné problémy, které provází odsouzené při dlouhodobém umístění většího počtu odsouzených ve střežených objektech, které mohou vyústit až k vyvolání mimořádné události. Popsal jsem důležitá opatření, která jsou aplikována v rámci zákonného zmocnění zaměstnanci VS ČR vůči odsouzeným jako prostředek prevence k zajištění vnitřní bezpečnosti. Navrhl jsem rovněž některá opatření k neprodlené realizaci, která by svým způsobem mohla být efektivním nástrojem k posílení prevence mimořádných událostí objektů ve zvýšené ostraze.

Objekty VS ČR nejsou v popředí zájmu většiny společnosti. Není se co divit, vždyť ve věznicích, zejména ve zvýšené ostraze je - s nadsázkou řečeno - umístěna lůza společnosti. K zvýšenému zájmu o dění ve věznicích dochází zpravidla, když je do výkonu trestu odnětí svobody umístěna mediálně známá osoba nebo tam vznikne mimořádná událost (útěk, vzpoura, sebevražda apod.), kterou média dobře prezentují ve sdělovacích prostředcích. Teprve poté se začíná hovořit o problematice odsouzených, o bezpečných věznicích a potřebě finančních prostředků. Ze shromážděných materiálů k zadanému tématu „Prevence mimořádných událostí v rámci kumulace odsouzených v objektech se zvýšenou ostrahou“ je zřejmé, že pokud existuje úsilí na vylepšení stávajícího systému prevence, ve většině případů vše závisí na dostatečném množství přidělených finančních prostředků ze státního rozpočtu. Teprve poté je možné realizovat předestřené návrhy, zejména zakoupit přístroje využívající nejmodernější poznatky vědy ke kontrole vstupujících osob a vjíždějících vozidel do střežených objektů, při kontrole realizace nezbytných úkonů vůči odsouzeným (osobní prohlídky apod.) a při realizaci dalších zákonných práv odsouzených (např. balíčky, korespondence, návštěvy apod.) v zájmu zajištění vnitřní bezpečnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] **ANTUŠÁK, E., KOPECKÝ, Z.**, Úvod do teorie krizového managementu, VŠE Praha 2003. 132 s., ISBN 80-245-6548-7
- [2] **BECK, U.** Riziková společnost: Na cestě k nové modernitě. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2004
- [3] **BAŠTECKÁ, B., HLAVÁČKOVÁ, D., KAVAN, Š., MIKA, O., SOTOLÁŘOVÁ, M., VYMĚTAL, Š.** Terénní krizová práce, Psychosociální intervenční týmy, Vydání 1, GRADA Publishing, a.s., 2005. 300 s., **ISBN 80-247-0708-X**
- [4] **COYLE, A.**, Řízení věznic v čase změn, Příloha časopisu České vězenství č. 1/2004, Praha 2004. 109 s., **ISSN 1213-9297**
- [5] **ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V., SEDLÁČEK, V.** *Sociální ochrana*. Praha: Policejní akademie České republiky. Katedra Kriminologie, Praha **1998**. 20 s., **ISBN 80-85981-97-1**
- [6] **ČEPELÁK, J.**, Bulletin, Sebepoškozování odsouzených ve výkonu trestu, Výzkumný ústav penologický SNV ČSR, č.3, 1978, 80 s.
- [7] **ČÍRTKOVÁ, L.**, Policejní psychologie, Portál 1., Praha 2000. 256 s., ISBN 80-7178-475-3
- [8] **EXNEROVÁ, H.**, Základy sociologie, PA ČR Praha 1995. 68 s., **ISBN 80-901923-8-6**
- [9] **FOTR, J., ŠVECOVÁ, L.**: Riziko a nejistota ve strategickém rozhodování. In: Politická ekonomie 2006, Vysoká škola ekonomická Praha 2006. 106 s., ISSN 0032-3233.
- [10] **FRANCEK, J.**, Zločin a trest v českých dějinách, Praha: Rybka Publishers, 2002, ISBN 80-86182-91-6
- [11] **GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V.**, Ústavní systém České republiky, Prospektrum, Praha 1999, 3. vydání. 419 s., ISBN 80-7175-077-8
- [12] **HÁLA, J.** *RISK ASSESSMENT, Nový penologický pojem*, České vězeňství, Vězeňská služba České republiky, Vydání. Praha, **3/2006**. 22 s., Registrační značka MK ČR 6334, **ISSN 1213-9297**

- [13] JANDÁK, K., KÝR, A., Nástin vývoje československého vězeňství v letech 1948-1989, Historická penologie, Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 5/2004
- [14] JANÍČEK, M., Pyrotechnická ochrana před terorismem, EDUCA Consulting, Vyškov 2002. 158 s., ISBN 80-902089-6-7
- [15] JANÍČEK, M., Security magazín, březen-duben 2005, ISSN 1210-8723
- [16] KOLÁŘ, M., Bolest šikanování, Vydání 1, Portál s.r.o., 2001. 256 s., ISBN 80-7178-513-X
- [17] KŘUPKA, V., TRUNDA, Z., WILHELM, M., Hrad Mírov od založení po současnost, Věznice Mírov, neprodejný výtisk, 2008. 125 s.
- [18] KÝR, A., Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989, Historická penologie, Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 5/2004
- [19] MALÁ, D., Vězeňství po česku, Vydání 1, Sursum 2003. 129 s., ISBN 80-7323-062-3
- [20] MAREŠOVÁ, A., NEČADA, V., SLUKOVÁ, K., SOCHŮREK, J., ZEMANN, P.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2003, ISBN 80-7338-018-8
- [21] NETÍK, K., NETÍKOVÁ D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie.* Skripta. 1. Vydání. Praha, C. H. Beck 1997. 29 s., ISBN 80-7179-177-6
- [22] NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M., Trestní právo hmotné 1, Obecná část, 3. Přepřacované vydání, Praha 1996. 291 s., ISBN 80-85965-24-8
- [23] NOVOTNÝ, F., CÍSAŘOVÁ, D., Trestní zákon, Praha 2002, Eurounion, s.r.o. 1640 s., ISBN 80-7317-009-4
- [24] PETRAS, M., HŮRKA, J., České vězeňství: Základní aspekty hodnocení odsouzených, Vězeňská služba České republiky, Praha 2007, ISBN 1213-9297
- [25] PETRAS, M., HŮRKA, J., České vězeňství: SARPO 1, Vězeňská služba České republiky, Praha 2007, ISBN 1213-9297

- [26] SOUKUP, V., Služební příprava II. Poutání, Vězeňská služba České republiky, Praha 2003
- [27] ZAPLETAL, J. Kriminologie zvláštní část, 3. upravené vydání, PA ČR Praha 1996. 170 s., ISBN 80-7251-003-7
- [28] ZAPLETAL, J. Kriminologie obecná část, 3. upravené vydání, PA ČR Praha 2000. 128 s., ISBN 80-85981-87-4
- [29] ZOUBEK, V., Úvod do právní teorie a státovědy, PA ČR Praha 1998. 149 s., ISBN 80-85981-93-9
- [30] URBANOVÁ, M., NETÍK, K., Příspěvek k penitenciární psychologické klasifikaci, BULLETIN 1985, Správa SNV ČSR- odbor NVČ, vydání. Praha 1984. 55 s.
- [31] VANTUCH, P., Právní rádce, Návrh nového trestního zákona, [online]. 2005, [cit. 2010-01-23].
<<http://www.pravniradce.ihned.cz/c1-16021900-navrh-noveho-trestniho-zakoniku.html>>
- [32] České vězeňství: Woolfova zpráva č.2, 1996, Praha: Vězeňská služba České republiky, ISSN 1213-9297
- [33] České vězeňství: Památník Pankrác, č.4, (prosinec 1999), Praha: Vězeňská služba České republiky, ISSN 1213-9297
- [34] České vězeňství: F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století, č.2, (duben 1997), Praha: Vězeňská služba České republiky, ISSN 1213-9297
- [35] České vězeňství: Zrod československého vězeňství č.3 (listopad 2002), Praha: Vězeňská služba České republiky, ISSN 1213-9297
- [36] České vězeňství: České věznice – Czech Prisons, 2006, Praha: Vězeňská služba České republiky, ISSN 1213-9297
- [37] České vězeňství: Vězeňská služba České republiky, Praha 2006, ročník 14, 2/2006, ISSN 1213-9297
- [38] Doporučení Rady Evropy č. R 87 3, Praha 1996,
- [39] <<http://www.mv.cr//policie/udv/zpravy/vezenstvi/vyvoj.html>>
- [40] <<http://trivis.info/storage/doplnek1.doc.html>>
- [41] <<http://www.vrazi.cz/?item=veznice-leopoldov-vzpoura-veznu.html>>
- [42] <<http://www.zurichforensic.org.html>>

- [43] <<http://www.colsys.cz/cz-01.news-90hbd.pdp.html>>
- [44] <<http://www.vscr.cz.html>>
- [45] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
- [46] Ústavní zákon č. 110/1993 Sb., o bezpečnosti České republiky
- [47] Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému
- [48] Zákon č. 240/2000 Sb., krizový zákon
- [49] Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- [50] Zákon č. 40/209 Sb., trestní zákoník
- [51] Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží ČR
- [52] Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
- [53] Nařízení generálního ředitele č. 11/2006 o vězeňské a justiční stráží
- [54] Nařízení generálního ředitele č. 82/2006 o vězeňské a justiční stráží
- [55] Nařízení generálního ředitele č. 82/2006 o předcházení a včasném odhalování násilí mezi obviněnými a odsouzenými
- [56] Nařízení generálního ředitele č. 47/2005 o samostatném ubytování osob ve výkonu trestu odnětí svobody
- [57] Metodický list č. 24/2004 o činnosti krizových oddělení
- [58] Pokyn č. 1/2009 ke snižování rizik sebevražděného chování vězňů osob
- [59] Manuál Specializovaného oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování, Věznice Mírov

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

VS ČR	Vězeňská služba České republiky.
RTG	Rentgenový přístroj.
HBD	Detektor tlukotu srdce.
STH	Výrazně snížená tělesná hmotnost.
NMÚ	Zjevná nízká mentální úroveň.
MON	Možný objekt násilí.
MPN	Možný pachatel násilí.
PMS ČR	Probační a mediační služba České republiky.
SARPO	Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených.
PCO	Pult centralizované ochrany.
KM	Kulturní místnost.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Seznam vězeňských zařízení k 31. 12. 2009

Obr. 2 Statistické údaje odsouzených ve zvýšené ostraze 1997-2009

Obr. 3 Rozmístění odsouzených ze zvýšené ostrahy ve věznicích v ČR stav k 31. 12. 2009

Obr. 4 Cizinci ve zvýšené ostraze ve věznicích ČR, stav k 31. 12. 2009

Obr. 5 Ohrazení, oplocení a vytyčení zakázaného pásma ve zvýšené ostraze

Obr. 5 Strážní věž Plzeň – Bory

Obr. 6 Služební pes při výcviku

Obr. 7 Eskortní vozidlo VW LT 46

Obr. 8 Detekční rám

Obr. 9 Ruční detektor kovů

Obr. 10 Stacionární rentgenový přístroj

Obr. 11 Zobrazení detekovaného předmětu

Obr. 12 HBD – detektor tlukotu srdce

Obr. 13 Statistika nálezů mobilních telefonů ve VS ČR 2002-2009

Obr. 14 Mobifinder

Obr. 15 Nedovolené vystoupení odsouzených

Obr. 16 Leopoldov po vzpouře

Obr. 17 Ilustrační foto cely ve zvýšené ostraze

Obr. 18 Ilustrační foto cely ve zvýšené ostraze

Obr. 19 Pěna na holení

Obr. 20 Ukrytý mobilní telefon

Obr. 21 Prohlídka vlasů odsouzeného

Obr. 22 Prohlídka podpaží odsouzeného

Obr. 23 Preventivní prohlídka odsouzeného

Obr. 24 Personální rentgen Rapiscan Securite 1000

Obr. 25 Detektor tělních dutin

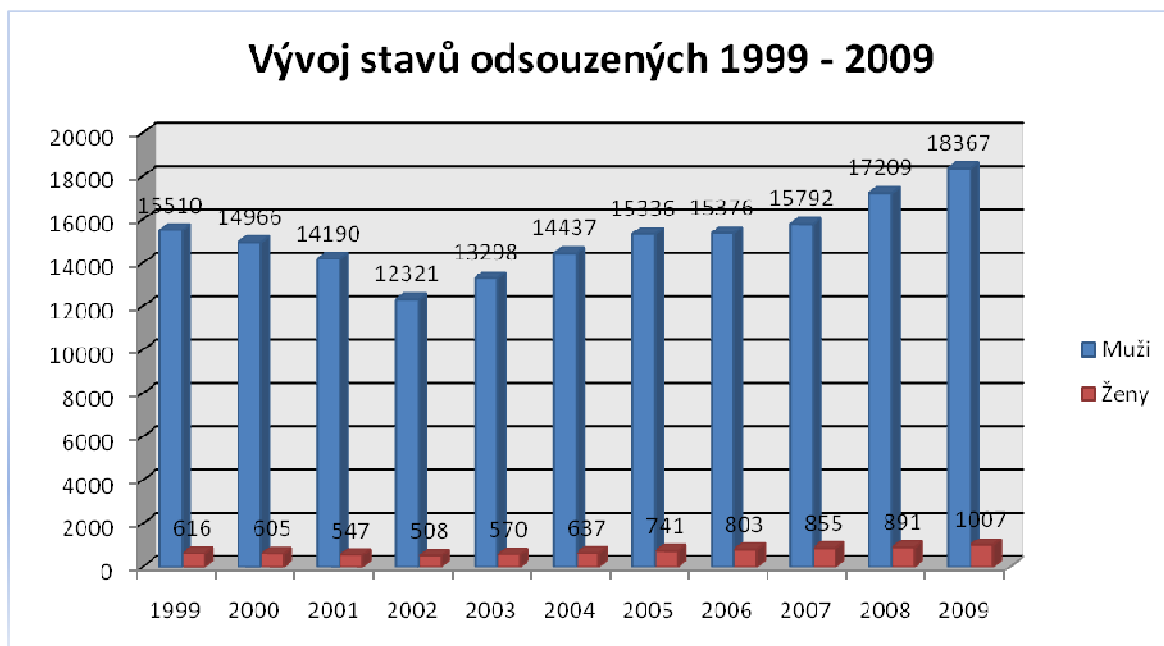
SEZNAM PŘÍLOH:

- PI – Početní stavy odsouzených k 31. 12. 2008
- PII – Vývoj početních stavů odsouzených 1999-2009
- PIII – Záznam o zjištění (oznámení) fyzického násilí
- PIV – Záznam o zjištění (oznámení) fyzického násilí
- PV – Nález skrytého bodla v propisovacím peru
- PVI – Nález SIM karty v lepidle
- PVII – Nález omamných a psychotropních látek konzervě
- PVIII – Šifra v korespondenci odsouzených
- PIX – Nález léků v hydratačním krému
- PX – Nález peněz v zubní pastě

PŘÍLOHA I: POČETNÍ STAVY ODSOUZENÝCH K 31. 12. 2008

Vazební věznice a věznice	Typ věznice										Celkem odsouzení		Celkem odsouzení
	S dohledem		S dozorem		S ostrahou		Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		M	Ž	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž			
Běláříčice			32		584						626	0	626
Brno	35		333	13	67		6		2		443	13	456
Břeclav	71		6		84						161	0	161
České Budějovice			152	2	22						174	2	176
Drahonice	23		235								258	0	258
Hermanice			125		625						750	0	750
Horní Slavkov					884						884	0	884
Hradec Králové	135		45	7	58						239	7	246
Jičice			51		485						536	0	536
Karviná			116				65				181	0	181
Kuřim			180		376						556	0	556
Kýnsperk nad Ohří			573		165						744	0	744
Liberec	2		171	1	67				1		241	1	242
Litoměřice	1		84	10	46	2			1		132	12	144
Měrov			9		36		328				373	0	373
Nové Sedlo			542								542	0	542
Odolov	35		298								333	0	333
Olomouc			101	1	15				2		118	1	119
Opava		11	178	103		83		20	63		241	217	458
Orlov			43		527						576	0	576
Osirava	1		143	23	46	1	1		2		189	24	223
Ostrov			866	4	21		1		1		889	4	893
Pardubice			477		208						685	0	685
Píseň	22		17	1	881		10				1 030	1	1 031
Praha - Pankrác	24		225	9	206	1	6		1		462	10	472
Praha - Ruzyně	2	14	211	46	20	2	1				234	62	296
Příbram	26		55		882						963	0	963
Pýnovice			81		510						591	0	591
Stráž pod Ralskem			593		364						957	0	957
Svatlá nad Sázavou		4		321		208				4	0	537	537
Teplice			32		5						37	0	37
Valdice			27		342		734				1 103	0	1 103
Vinařice			54		1 067						1 121	0	1 121
Věžeřdy	102		323						74		499	0	499
Znojmo	1		183		10				1		201	0	201
Celkem	480	29	6 685	541	8 744	297	1 152	20	148	4	17 209	891	18 100
Celkem	509		7 226		9 041		1 172		152		18 100		18 100

PŘÍLOHA II: VÝVOJ STAVŮ ODSOUZENÝCH 1999 - 2009

PŘÍLOHA III: ZÁZNAM O ZJIŠTĚNÍ (OZNÁMENÍ) FYZICKÉHO NÁSILÍ (PŘEDNÍ STRANA FORMULÁŘE)

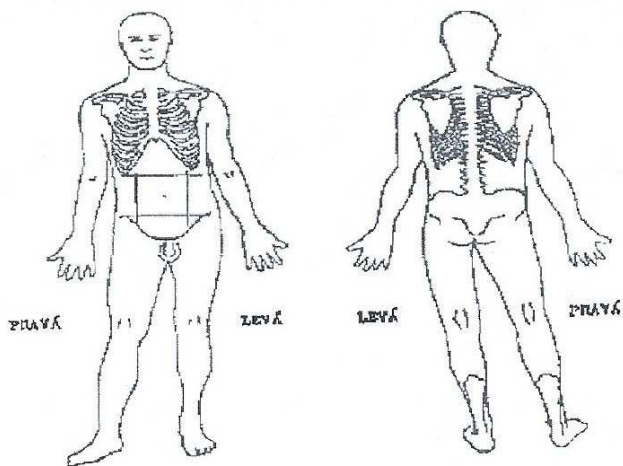
Věznice: _____

Záznam o zjištění (oznámení) fyzického násilí

Jméno a příjmení: _____

Identifikační číslo:
Ubytování (cela, ložnice): _____

Popis okolností zjištěného případu a grafické vyznačení stop: _____

Dne: _____

Funkční zařazení, jméno, příjmení a podpis
Opatření vrchního dozorce (vychovatele) nebo oprávněného zaměstnance: _____

PŘÍLOHA IV: ZÁZNAM O ZJIŠTĚNÍ (OZNÁMENÍ) FYZICKÉHO NÁSILÍ (ZADNÍ STRANA FORMULÁŘE)

Prohlídka lékařem:

.....
datum, jméno, příjmení a podpis

Odborné stanovisko a doporučení psychologa:

.....
datum, jméno, příjmení a podpis

Návrh na další opatření:

.....
datum, jméno, příjmení a podpis

Ředitel věznice informován dne:

.....
vedoucí oddělení výkonu vazby, výkonu trestu

Postoupeno oddělení prevence a stížností dne:

Způsob vyřízení a uzavření případu:

Dne:

.....
vedoucí oddělení výkonu vazby, výkonu trestu

PŘÍLOHA V: NÁLEZ SKRYTÉHO BODLA V PROPISOVACÍM PERU

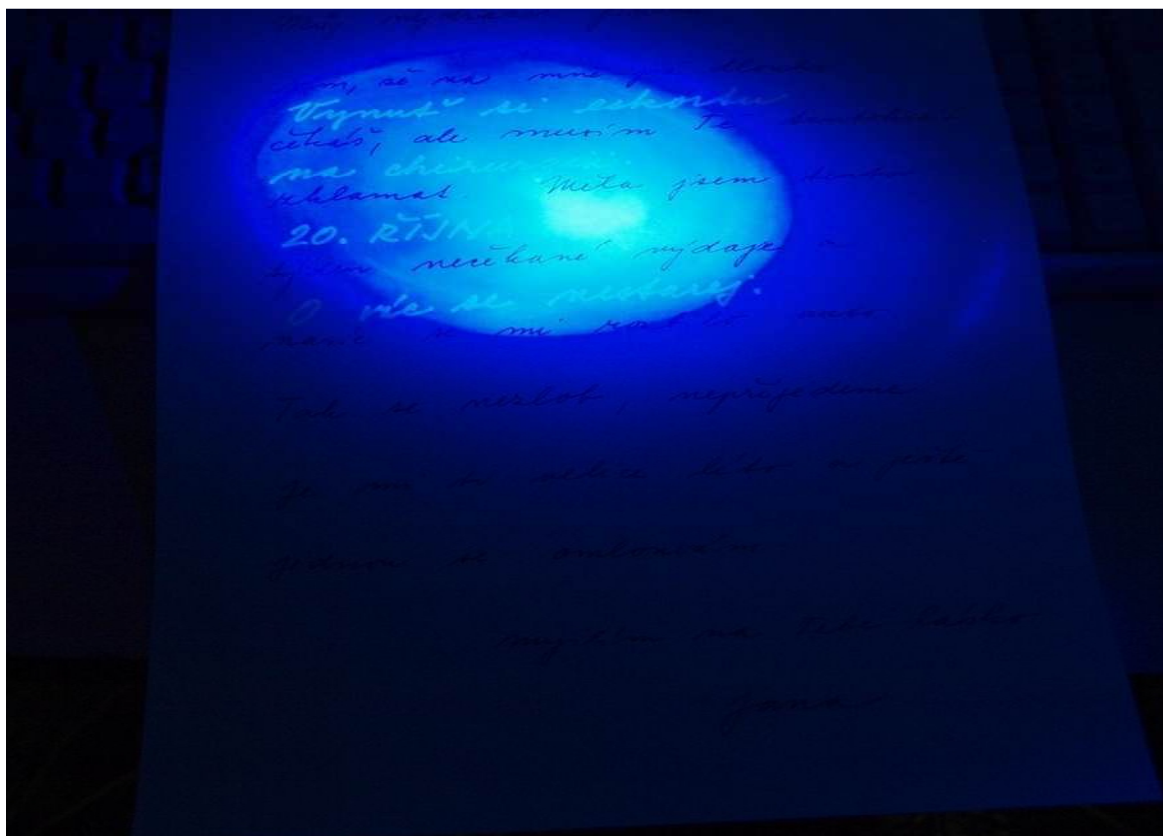
PŘÍLOHA VI: NÁLEZ SIM KARTY V LEPIDLE

PŘÍLOHA VII: NÁLEZ OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK V KONZERVĚ

PŘÍLOHA VIII: ŠIFRA V KORESPONDENCI ODSOUZENÝCH

PŘÍLOHA IX: NÁLEZ LÉKŮ V HYDRATAČNÍM KRÉMU

PŘÍLOHA X: NÁLEZ PENĚZ V ZUBNÍ PASTĚ

